

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Розвиток конкурентного середовища на страховому ринку України в умовах євроінтеграції

Студентки 2 курсу 12 м групи,
спеціальності 073 «Менеджмент»,
спеціалізації «Управління в сфері
економічної конкуренції»

Середюк Аліни
Афанасіївни

Науковий керівник –
д-р екон. наук, проф.

Уманців Юрій
Миколайович

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук, проф.

Уманців Юрій
Миколайович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУПЗ

РОЗДІЛ 1. Роль страхового ринку у національній економіціб

1.1. Економічна сутність та роль страхового ринку в економіціб

1.2. Особливості розвитку конкуренції на страховому ринку 14

1.3. Конкурентне середовище на страховому ринку в умовах інтеграційних процесів 22

Висновки до розділу 129

РОЗДІЛ 2. Конкурентне середовище на страховому ринку України за умов європейської інтеграції 30

2.1. Особливості розвитку конкурентного середовища на страховому ринку України 30

2.2. Вплив глобалізації на динаміку конкурентного середовища на страховому ринку України39

2.3. Виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на страховому ринку України 52

Висновки до розділу 262

РОЗДІЛ 3. Державна політика сприяння формуванню ефективного конкурентного середовища на страховому ринку України в умовах європейської інтеграції 64

3.1. Європейський досвід політики сприяння розвитку ефективного конкурентного середовища на страховому ринку та перспективи його використання в Україні64

3.2. Напрями вдосконалення конкурентної політики держави на страховому ринку України 76

Висновки до розділу 384

ВИСНОВКИ86

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ90

ДОДАТКИ98

ВСТУП

Страховий ринок є важливим інфраструктурним компонентом високорозвинених економік, що відіграє роль акумулятора грошових коштів у населення і підприємств, перерозподіляючи їх через фінансові механізми. Завдяки страховому ринку забезпечується стабільне функціонування усіх галузей національної економіки.

В умовах світової глобалізації та встановленому курсі України на європейську інтеграцію постає потреба в трансформації вітчизняних ринків та їх адаптації до міжнародних стандартів. Темпи глобалізаційних процесів на фінансових ринках є найшвидшими, оскільки вони забезпечують потреби виробничих галузей, міжнародної торгівлі та інвестиційної діяльності. Лібералізація ринків призводить до виходу на українські ринки потужних іноземних гравців. Розвиток та захист конкуренції на страховому ринку за цих обставин є стратегічно важливими завданнями держави для забезпечення економічного зростання, що обумовлює **актуальність** проведеного дослідження.

Аналіз наукових публікацій. Зі збільшенням вагомості та потужності страхового ринку, зростає і науковий інтерес до нього. Вивченням стану конкуренції на ринку страхування в Україні займалися такі вчені: Ю. Уманців, О. Привалова, Н. Внукова, О. Білорус, О. Зернецька, Г. Лук'яненко, Л. Нечипорук, Н. Зотова, О. Гаманкова, Л. Нечипорук, Л. Шірінян, В. Грушко, О. Заруба, Г. Ільченко, Т. Яворська, В. Базилевич, М. Дворак, О. Вірбулевська, О. Філонюк, С. Осадець, Р. Пікус, Ю. Журавльов, М. Жарова, М. Басаков, А. Криворучко, Р. Юлдашев, Я. Шумелда, В. Фурман та інші.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є аналіз конкурентного середовища на страховому ринку України в сучасних умовах, а також визначення напрямів його розвитку з урахуванням європейського досвіду.

Досягнення поставленої мети потребує виконання наступних **завдань**:

- визначення економічної сутності та ролі страхового ринку в економіці;
- розкриття особливостей конкуренції на страховому ринку;
- аналіз конкурентного середовища на страховому ринку в умовах інтеграційних процесів;
- визначення особливостей розвитку конкурентного середовища на страховому ринку України;
- з'ясування впливу глобалізації на динаміку конкурентного середовища на страховому ринку України;
- дослідження процесів виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на страховому ринку України;
- аналіз європейського досвіду політики сприяння розвитку ефективного конкурентного середовища на страховому ринку та перспективи його використання в Україні;
- обґрунтування напрямів удосконалення конкурентної політики держави на страховому ринку України.

Об'єктом дослідження є страховий ринок України.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні аспекти розвитку конкурентного середовища на страховому ринку України в умовах євроінтеграції.

Інформаційну базу роботи становлять Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти та матеріали Антимонопольного комітету України, іноземне законодавство, монографії, книги, наукові статті та доповіді вітчизняних і закордонних учених та практиків.

При здійсненні випускного кваліфікаційного дослідження використовувався системний підхід, що полягав у комплексному застосуванні **методів**: статистичного аналізу, графоаналітичного та табличного методів, методу

коефіцієнтів, методи індукції та дедукції, метод спостережень, емпіричний та порівняльно-історичний методи тощо.

Теоретична значущість отриманих результатів полягає у поглибленні розуміння закономірностей впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на вектор зміни конкурентного середовища на страховому ринку України в сучасних умовах.

Практичне значення випускної кваліфікаційної роботи полягає у тому, що в ході дослідження було здійснено ряд практично цінних висновків та рекомендацій, які можуть використовуватися в подальшому для формування стратегії розвитку конкуренції на ринку страхування в Україні та адаптації вітчизняних стандартів до міжнародних з метою інтеграції у світову спільноту.

Наукова новизна полягає у дослідженні специфічних взаємозв'язків та залежностей між світовими глобалізаційними процесами та тенденціями розвитку страхового ринку України.

Публікації. Одна з основних частин випускної кваліфікаційної роботи викладена у науковій статті «Антимонопольне регулювання страхового ринку в умовах глобалізації», опублікованій у збірнику наукових статей магістрів «Управління і адміністрування».- К.:КНТЕУ, 2018.

Структура та обсяг випускної та кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи становить 106 сторінок (з них основного тексту – 89). Робота містить 7 таблиць та 14 рисунків.

РОЗДІЛ 1. РОЛЬ СТРАХОВОГО РИНКУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Економічна сутність та роль страхового ринку в економіці

Страховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [40]. Наукові визначення страхового ринку варіюються у різних вчених, можна виділити щонайменше чотирипідходи.

Страховий ринок – це сфера (система) специфічних економічних відносин, структурованих відповідно до учасників ринку та їх інтересів щодо страхового захисту або його забезпечення (Ю.Журавльов, В.Шихов, М.Жарова, М.Басаков, А.Криворучко, Р.Юлдашев, Я.Шумелда)[16, с.246].

Страховий ринок – це частина фінансового ринку (В.Базилевич, Л.Горбач, О.Козьменко). Виокремлення страхового ринку серед сегментів фінансового базується на строкових контрактах, які укладаються між страхувальниками та страховиками. Важливішою функцією фінансового ринку є використання фінансових інструментів для залучення капіталу в розвиток економіки. Але ризиковий та вірогіднісний характер руху цих коштів складає особливості страхового ринку як ланки фінансового[16, с.246].

Страховий ринок є складною багатофакторною динамічною системою (Н.Внукова, С.Єфімов, Р.Юлдашев). Системний характер ринку базується на його внутрішній структурі та взаємодії із зовнішнім оточенням. До інфраструктури страхового ринку слід відносити організації, що сприяють страховій діяльності, підвищують її ефективність, але що не

займаються власне страхуванням і, відповідно, що не створюють страхових фондів[16, с.246].

Страховий ринок – це особливе соціально-економічне середовище (В.Шахов, В.Фурман), що характеризується системою відносин між страхувальниками та страховими посередниками з приводу купівлі-продажу страхового продукту, який забезпечує страховий захист. Всебічну характеристику страхового ринку дав В.Фурман, який вважає його: системою, сферою грошових відносин, економічним середовищем (простором), сукупністю страхових компаній, формою взаємозв'язку між учасниками страхових відносин, формою функціонування сукупного страхового фонду та інше[16, с.247].

Дійсно, багатогранність страхового ринку породжує і неоднозначність його трактувань, які змінюються залежно від аспекту дослідження. Проблема “ідеального” страхового ринку знайшла своє відображення в працях зарубіжних науковців. Учений Х.-В. Сінн ще у 1978 р. математично доводив ефективність функціонування страхового ринку. Він зазначав, що страховий ринок є ефективним за наявності будь-яких вигод від його існування. Як приклад, він наводить наявність Венеціанської морської торгівлі в Середземному морі в Середні віки, яка була дуже прибутковою, але водночас ризикованою і збитковою внаслідок нападів піратів. І лише завдяки тому, що почали з'являтися страхові контори, які за окрему плату брали на себе покриття потенційних збитків, цей вид економічної діяльності почав розвиватися[4, с.106].

Д. Порріні ефективність страхової діяльності пов'язувала з можливістю класифікації ризиків із урахуванням поведінки суб'єктів страхування. Її дослідження доводять, що до страхування схильні найбільш ризикові особи, які, як правило, не турбуються про зменшення ризику, тим самим змушуючи страхові компанії збільшувати вартість страхового продукту, що автоматично робить його менш привабливим для найменш ризикових осіб, які відмовляються його купувати[4, с.106].

Т. Куросакі та Ф. Фафшамп стверджують, що в разі існування ідеального страхового ринку вибір продукції не має залежати від споживчих і ризикових пріоритетів виробника. Вони доводять тезу, що страхові ринки не можуть бути ідеальними внаслідок таких факторів:

- наявність кредитних обмежень, що зменшують ефективність збереження;
- невиконання зобов'язань, що обмежує виконання неформальних взаємних домовленостей;
- інформація, яку необ'єктивно подають членам громади, зменшуючи можливості для формальних або неформальних умовних контрактів [4, с.106].

У законодавствах країн ЄС страхування традиційно поділяють на дві групи: Life (життя) та Non-Life (ризикове). Страхування життя поєднує в собі накопичувальне та пенсійне страхування, особливістю яких є повернення страхової суми наприкінці дії договору. А ризиковим називають всі інші види страхування, які пов'язані з ймовірністю настання тих чи інших несприятливих подій.

В українському законодавстві страхування поділяють за предметом на три групи: особисте, майнове та страхування відповідальності. До особистого страхування відносять страхування життя, здоров'я, працездатності та пенсійного забезпечення. До майнового – страхування, що стосується володіння, користування та розпорядження майном. А страхування відповідальності пов'язане з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі. В межах кожної з груп, відповідно до ризиків, які є предметом страхування, можна виділити види. Класифікацію основних видів страхування представлено на рис.1.1.

Рис. 1.1. Класифікація видів страхування

Джерело: складено автором на основі [40]

Варто зауважити, що сучасні тенденції аналізу вітчизняного страхового ринку демонструють прихильність експертів до західної класифікації

страхування, оскільки у статтях та наукових роботах страхування сегментується саме на ризикове та страхування життя.

Принциповими відмінностями в економічних механізмах страхування життя та інших видах страхування є:

- порядок формування страхових резервів (у страхуванні життя формуються не за видом страхування, а в розрізі окремих договорів);
- відмінність ризиків;
- термін дії договорів (договори зі страхування життя укладаються на термін від 3 до 20 років, договори ризикового страхування, – як правило, на рік);
- отримання страхової виплати (в ризиковому страхуванні – лише за умови настання страхового випадку, в страхуванні життя – гарантовано наприкінці дії договору);
- право збільшення або зменшення страхової суми, а також припинення дійдоговору страхування та отримання викупної суми (можливо лише в страхуванні життя).

Зарубіжний погляд на страхування також демонструє і поділ страхових послуг залежно від страхувальника. Страхові послуги, що надаються громадянам, у закордонному страхуванні називаються "Personallines", юридичним особам — "Commercionallines".

Послуги для фізичних осіб включають такі види страхування: здоров'я, життя, довгострокове медичне страхування (long-termcare), страхування автомобілів, страхування домовласників, туристів, домашніх тварин, страхування від катастроф, викрадення людей (kidnapandransom), страхування депозитів, доходів, платежів тощо. Страхування для юридичних осіб надаються в контексті: страхування професійної відповідальності (зловживання, правопорушення, помилки), компенсації потерпілим працівникам, страхування збитків, пов'язаних із смертю працівника, страхування викрадення співробітників, втрата даних, страхування транспорту, зерна, страхування орендодавця тощо[60].

Спільним для українського та європейського законодавств є поділ страхування на обов'язкове та добровільне. Отже, можна виділити три основні характеристики, за якими класифікують страхування в західних, зокрема європейських, дослідженнях (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Класифікація видів страхування в європейських дослідженнях

Джерело: складено автором на основі [60]

Страхування охоплює всі сфери людського життя. Рівень розвитку страхового ринку є одним із індикаторів суспільного добробуту, а також потужною складовою національної економіки. Ефективний сектор страхування надає значні вигоди домогосподарствам, підприємствам, комерційним діячам та державі.

Варто зауважити, що першочергову роль щодо рівня ризику у суспільстві відіграє державна політика. Уряд може допомогти уникнути ризику, наприклад, заборонивши шкідливі виробничі процеси. Крім того, шляхом налагодження системи дорожнього руху та проведення кампаній, спрямованих на гарантування безпечних умов праці, держава може запобігти та зменшити

втрата, пов'язані з такими ризиками, як нещасні випадки з фізичними особами. Це сприятиме зменшенню частоти та розміру збитків, що покращить економічний добробут суспільства.

Завдяки державним зусиллям ризики можуть бути значно скорочені, хоча їх повне усунення є неможливим. Страхування є найкращим способом для вирішення проблем, створених так званним залишковим ризиком. Основна роль страхування – перекладення ризику, захист від конкретної події, забезпечення фінансової підтримки та зменшення невизначеності у людському житті та бізнесі. Позитивні ефекти від діяльності страхового ринку можна розподілити за сферами впливу (рис. 1.3).

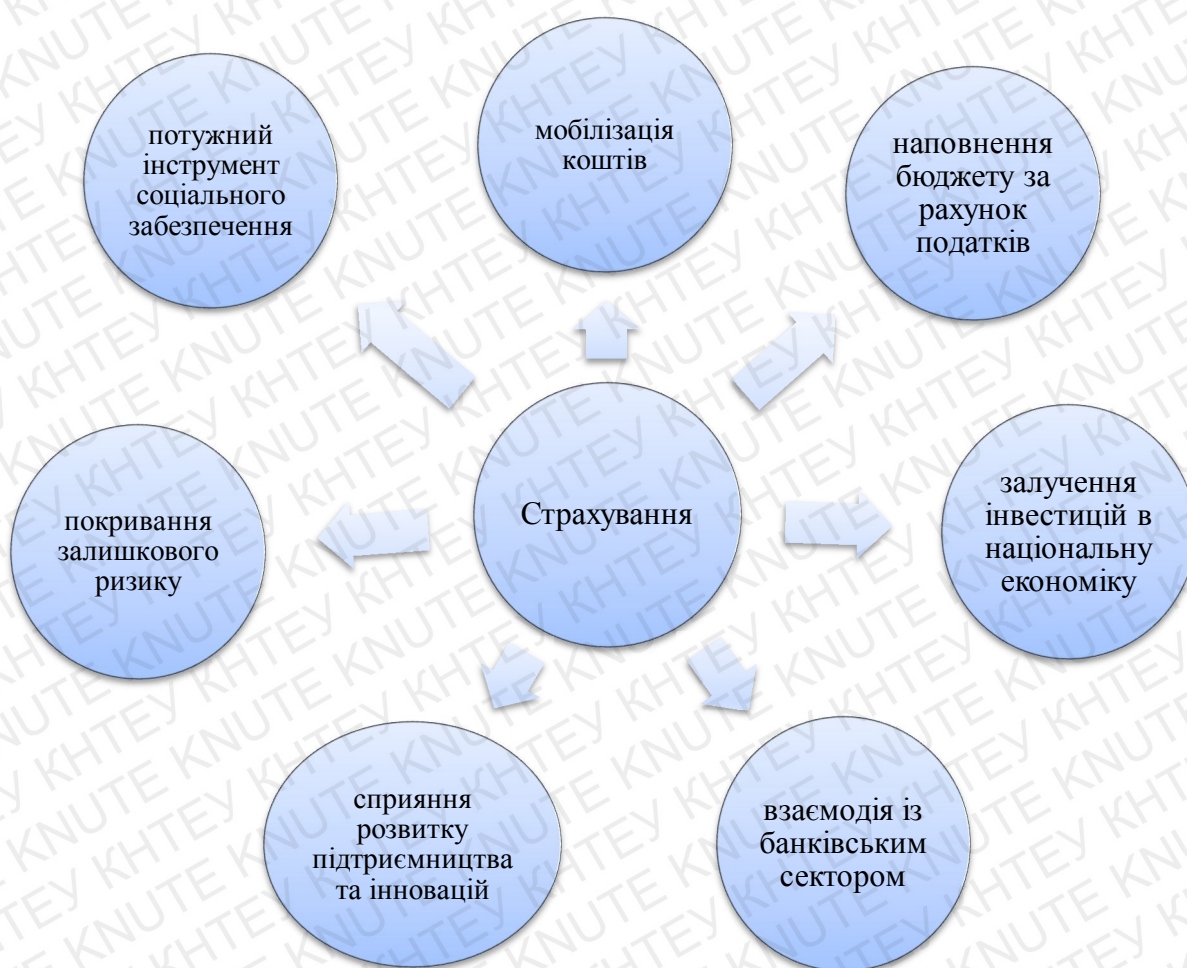

Рис. 1.3. Сфери впливу страхового ринку

Джерело: складено автором на основі [30]

По-перше, це роль для бюджету, яка полягає у залученні іноземних інвестицій в економіку, наповнення бюджету шляхом сплати податків,

відрахування єдиного соціального внеску. По-друге, це взаємодія з банками, яка проявляється у розміщенні депозитів, отриманні кредитів та укладенні інших угод. По-третє, – роль для суспільства, наслідком якої є залучення інвестицій, отримання інвестиційного доходу, оплата лікування та медикаментів, а також збільшення можливості працевлаштування за рахунок формування капіталу. По-четверте, це роль для підприємництва, яка характеризується вкладом коштів у акції, облігації, корпоративні права підприємств та інші фінансові інвестиції.

Страховання створює значний вплив на економіку шляхом мобілізації внутрішніх заощаджень та перетворення накопиченого капіталу на продуктивні вкладення. Страховання дозволяє зменшити втрати, забезпечити фінансову стабільність та сприяти торгівлі та комерційній діяльності, що призводить до економічного зростання та розвитку. Таким чином, страховання відіграє вирішальну роль у стійкому зростанні економіки.

До того ж, значне поширення страховання сприяє зменшенню соціальної напруги та навантаження на соціальний бюджет країни. Адже страховання є одним із основних інструментів системи соціального захисту та соціального забезпечення населення. Це потужний засіб захисту фінансового стану сім'ї в разі втрати годувальника чи тимчасової його непрацездатності. Окрім цього варто відзначити ще й такий важливий момент, як введення та розвиток другого рівня пенсійної системи. Компанії life-страховання разом із недержавними пенсійними фондами є основними гравцями на ринку пенсійного забезпечення.

Популяризація страховання певною мірою зменшує і кількість судових процесів, що стосуються вирішення окремих видів суспільних відносин. Наприклад, при укладанні договорів страховання життя детально розглядається питання «вигодоотримувача» у разі смерті страхувальника, а також може визначатися процедура поділу і решти майна.

Більше того, стан страхового ринку впливає на оцінку іміджу України та її рейтингу в оцінках Світового банку, МВФ та міжнародних рейтингових агентств.

Таким чином, страхування життя є різновидом фінансових послуг, особливістю якої є можливість не тільки задовольнити цілий ряд потреб споживачів, а й яка відіграє важливу роль у розвитку національної економіки. Кошти, що акумулюються в результаті діяльності life-страховиків мають велике економічне та суспільне значення.

1.2. Особливості розвитку конкуренції на страховому ринку

Ринок страхування має власну специфіку, яка відображається на формах конкуренції. Під конкуренцією у страхуванні розуміють боротьбу страхових компаній за залучення споживачів страхових продуктів (клієнтів), а також за більш вигідні інвестиційні вклади страхових фондів, аби наприкінці досягти якомога кращих фінансових результатів.

В економічній науці існує два основні види конкуренції: цінова та нецінова. Основну увагу, як правило, приділяють ціновій конкуренції, яка полягає у використанні ціни для досягнення певних цілей (збільшити чи утримати частку на ринку, залучити нових клієнтів тощо), і яка, однак, має обмежені можливості на ринку страхування. Це пов'язано із відсутністю фіксованої ціни на деякі страхові продукти, зокрема на послуги страхування життя. Тому домінує на ринку страхування нецінова конкуренція. А отже, при розгляді форм конкуренції на даному ринку, перш за все слід звертати увагу на інструменти нецінового впливу на попит.

Причому тут варто зазначити, що потрібно враховувати як методи чесної боротьби, так і незаконні методи, які мають місце і здатні дуже помітно

впливати на ринкову ситуацію. Основні форми та методи конкуренції, що мають місце на ринку страхування життя представлено на рисунку 1.4.

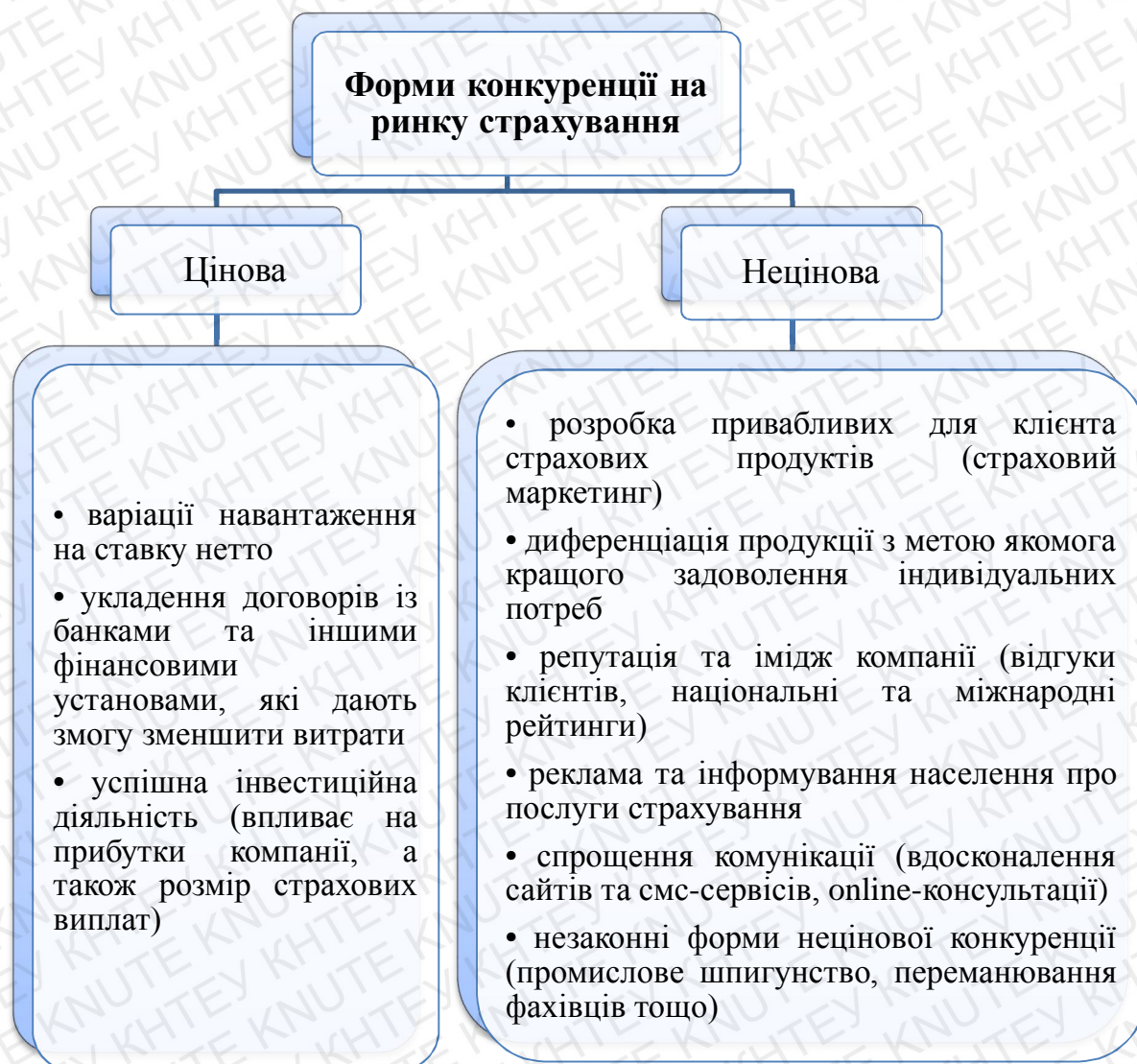

Рис. 1.4. Форми конкуренції на ринку страхування

Джерело: складено автором на основі [70]

Розмір страхових премій залежить від двох величин: страхової суми та тарифної ставки. Перша, як правило, встановлюється внаслідок домовленості між страховиком та страхувальником (відповідно до його можливостей). Тоді як тарифна ставка розраховується за рядом показників, що характеризують рівень ризиків страхувальника і залежать від ряду факторів, які пов'язані із особливостями об'єкту страхування та умов його експлуатації.

Причому, кожна з компаній може застосовувати як загальну статистику, так і користуватися власними даними. Останній із варіантів є більш поширеним, оскільки вважається точнішим. Кожна конкретна страхова компанія має можливість та прагне використати найдостовірніші дані щодо своїх страхувальників (застрахованих) та щодо видів страхування, в яких вони беруть участь. Тут має місце актуарна математика. А отже, розмір страхової премії для одного і того ж індивіда може коливатися залежно від компанії. Таким чином, обидва складники визначаються індивідуально для кожного окремого клієнта.

За відсутності достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів з розрахунку страхових тарифів (актуаріїв) ціни на страхові продукти не завжди достатньо обґрунтовані. Здебільшого їх "підганяють" під ціни інших компаній, які діють на цьому ж сегменті ринку або на тій же території. Не можна заперечити також окремих фактів явного демпінгування деякими компаніями, але переважаючим все-таки є вирівнювання цін на однакові продукти, що не завжди є виправданим[55, с.17].

Сукупність цих факторів значно обмежує механізми цінового впливу на ринкову ситуацію. Хоча варто зазначити, що деякі компанії навмисно занижують тарифну ставку, відвойовуючи таким чином клієнтів, а збиток компенсуючи за рахунок ефективного розміщення страхових фондів та підвищеної рентабельності інших видів страхування. Ця модель нагадує хижацьке ціноутворення, але така поведінка, як правило, застосовується аутсайдерами на ринку. Тобто його метою є не стільки витіснення конкурентів, скільки спроба отримати хоч якусь нішу на ринку.

Певний простір для цінової конкуренції, втім, з'являється у такому явищі, як навантаження на нетто-ставку. В сумі вони утворюють брутто-ставку. Навантаження являє собою покриття витрат страховика на створення та ведення справи, а також отримання прибутку від страхових операцій. Як вже зазначалося, навантаження є одним із основних видів прибутку страховиків, а

отже, вони можуть маніпулювати його величиною з метою витіснити конкурентів.

Для більшості обов'язкових видів страхування страхові тарифи встановлюються єдиними для усіх страхових компаній незалежно від території, яку вони обслуговують. В такому випадку компанії можуть конкурувати тільки кількісно, тобто за рахунок збільшення кількості договорів страхування, для чого необхідна розвинута філіяльна мережа, яка забезпечуватиме зростання обсягів продажів. Водночас збільшення кількості договорів не завжди гарантує збільшення прибутку.

В певній мірі винятком з правила щодо єдиних тарифів для обов'язкових видів страхування є запроваджене з 2005 р. обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні, де страхові компанії отримали право в певних межах змінювати страхові тарифи. Після запровадження цього виду страхування в багатьох компаніях чітко проявилася тенденція до пошуку шляхів зниження страхових платежів, для чого в першу чергу почали застосовуватись нижні (мінімальні) значення показників, які мали право коригувати страхові компанії. В усіх країнах Європи, в тому числі і у колишніх країнах соціалістичного табору, страхові тарифи з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, в тому числі і для "Зеленої карти", компанії встановлюють самостійно, що виступає потужним важелем конкуренції, але і реально загрожує банкрутствами страховиків. Українські страхові компанії позбавлені цього права, тому цінова конкуренція при здійсненні обов'язкових видів страхування на нашому страховому ринку в достатній мірі ще не розгорнулася[55, с.18].

На цінову політику впливає також і сучасна тенденція банківсько-страхової взаємодії, про яку згадують не так часто. Але вона має місце і відіграє важливу роль. Прагнення до утворення вертикальної інтеграції є цілком обумовленим рядом можливих вигод. Причому ці вигоди поділяють на чотири групи:

- синергетичний ефект витрат (скорочення інформаційних витрат, витрат на утримання агентської мережі, на управління ризиками, економія на взаємодоповнюючих ресурсах);
- синергетичний ефект доходів (оптимізація оподаткування, підвищення норми прибутковості інвестиційних ресурсів, акумуляція значних обсягів фінансових ресурсів);
- інвестиційний аспект (збільшення комісійних та операційних доходів, підвищення продуктивності банківської та страхової діяльності, стабілізаційний ефект);
- ризиковий аспект (диверсифікація фінансових ризиків, поєднання технологій управління та оцінки ризиків, зростання надійності спільних фінансових операцій)[70, с.225].

Як правило, конкуренція на ринку страхування є неціноюю. Вона охоплює цілий спектр інструментів. Найпотужнішими із них є маркетинг.

Основною метою страховиків є створення привабливого іміджу компанії, з метою викликання довіри, реклама страхових продуктів. У практиці є таке поняття, як страховий маркетинг. Єдиного підходу до визначення цього терміну не існує. Основними варіантами є: 1) система взаємодії страховика та страхувальника з метою задоволення потреб споживача та одночасним формуванням користі для страхової компанії; 2) система організації діяльності страхової компанії, що становить собою певний комплекс дій з дослідження, реалізації та розробки страхових продуктів [70, с.13]. Тобто під поняттям страхового маркетингу розуміють сукупність усіх тих дій страхової компанії, які спрямовані на встановлення контакту із потенційними споживачами та здобуття певних переваг відносно конкурентів. Причому ключовим моментом є отримання взаємної вигоди.

Стратегія маркетингу першочергово спрямована на здійснення комплексу заходів, що передбачає розробку конкурентоспроможних страхових продуктів

для конкретних груп населення з подальшою організацією процесу їх збуту. При цьому кінцевою метою здійснення маркетингу в страхуванні є максимізація надходжень від страхових премій [70, с.42].

Можливість маніпуляцій з якістю продукту в страхуванні є обмеженою, оскільки страхові продукти – це послуга, позбавлена матеріальної форми. Відповідно, об'єктивно оцінити якість страхування важко. Сам процес укладання договору зі страхування та сутність послуги важко піддаються модифікаціям, проте це лише частина страхового продукту. Компанії пропонують цілі пакети страхових послуг та безліч варіацій їх поєднання. Акцент, як правило, робиться якомога ширшому спектрі додаткових функцій для розширення кола потенційних споживачів та найбільш повного задоволення їх потреб.

З позиції економічної теорії, можна сказати, що основним засобом нецінової конкуренції на ринку страхування життя є диференціація продукції. Причому має місце як горизонтальна (орієнтована на споживчі якості, для задоволення різних смаків), так і вертикальна (якість послуг для задоволення однакових смаків) диференціація. Проте переважає на ринку страхування життя саме горизонтальна диференціація. Це цілком обумовлено індивідуалістською природою цих послуг загалом.

Велику увагу в сучасних умовах приділяють також і цифровим технологіям. За кордоном лідером за популярністю страхових прайс-агрегаторів є Великобританія [70]. В Україні інтернет-взаємодія зі страховиками тільки розпочинає свій розвиток, оскільки ще немає законодавства, яке б захищало споживачів від інтернет-атак та кіборг-злочинства. Тому віртуальні угоди залишаються ризикованим варіантом співробітництва.

Втім, наявність власного сайту із відповідним інформаційним наповненням вже стала класикою. Найчастіше можна знайти інформацію про страхові продукти; ліцензії, сертифікати та нагороди (створює враження прозорості та надійності); адреси регіональних відділень; номери телефонів служби

підтримки; політика конфіденційності; правила страхування; перелік партнерів. Цінними засобами також є тарифний калькулятор, що дає можливість приблизно визначити розмір страхової премії, онлайн-консультації зі спеціалістами, можливість сплати страхової премії онлайн, наявність у клієнта особистого кабінету для відслідковування всіх операцій в межах взаємодії із страховиком, сторінка FAQ (найпоширеніших запитань) тощо. Таким чином, можна визначити два основні напрями нецінової конкуренції страхових компаній: модифікація страхових продуктів та створення привабливого іміджу фірми. В останньому важливу роль відіграють рейтинги, що складаються впливовими міжнародними організаціями та виданнями за рядом критеріїв.

Оцінювання проводиться за кількісними (рейтинги за преміями, виплатами і т.д., наприклад рейтинги ресурсу Forinsurer.com) та якісними показниками (експертний метод, рейтинги журналу Forbes). Більше того, коли мова йде про міжнародну конкуренцію, оцінюються цілі фінансові групи. Займаються цим міжнародні рейтингові групи, такі як Standard & Poor's, Moody's, FitchRatings тощо [42].

Критерії експертного оцінювання варіюються залежно від дослідників, але можна виділити основні:

- надійність (компанія повинна працювати на ринку не менше 100 років, що забезпечує її багатий досвід)
- рейтинг фінансової групи, частиною якої є компанія
- прозорість (проходження IPO (InitialPublicOffering) – первинне публічне розміщення, вважається, що пройти дану процедуру можуть лише конкурентоспроможні компанії)
- надання гарантій клієнтам (три сторони: держава, страховик та компанія з перестраховання)

- масштаб діяльності (діяльність у 20 і більше країнах є потужним чинником стабільності, адже криза, що породить збитки в одній країні буде компенсована прибутками в іншій країні)
- розмір інвестиційного доходу [42].

Зважаючи на чималу роль інвестиційної діяльності у функціонуванні страхових компаній, варто звернути увагу і на конкуренцію страховиків за найбільш вигідне використання власних резервів. Адже від цього напряму залежать прибутки. До того ж, беручи до уваги, що основою ресурсного забезпечення інвестиційної діяльності страхових компаній є зібрані страхові платежі, які матеріалізовані у формі страхових резервів, можна з упевненістю говорити про опосередковану залежність між обсягом зібраних страхових премій та масштабами інвестиційної діяльності страхової компанії [70, с.42].

Варто зауважити, що страхові компанії конкурують не лише між собою, а й, за певних умов, із іншими фінансовими організаціями. Потенційними конкурентами страховиків можуть виступати банки, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні компанії. Перш за все це стосується ринку страхування життя. Прикладами такої конкуренції можуть бути:

- інвестиційні страхові програми та пропозиції інвестиційних компаній, а також – банків;
- програми пенсійного страхування та послуги недержавних пенсійних фондів;
- страхування, пов'язане із придбанням нерухомості (відноситься до ануїтетного страхування, полягає у накопиченні коштів для придбання житла тощо) та банківські кредити на нерухомість.

Очевидна наявність стійкої міжгалузевої конкуренції, яку обов'язково потрібно враховувати при дослідженні ринку страхування життя. Причому ця конкуренція буде варіюватися залежно від потреб конкретного споживача. Це означає, що залежно від кінцевої мети клієнта (отримання прибутку,

забезпечення пенсії і т.д.), він буде вагатися між кількома способами її досягнення. Така ситуація породжена економічною та соціальною природою страхування життя, його багатофункціональністю. Основне завдання страховиків у цих умовах – переконати споживачів у перевагах та вигодах страхування життя, в унікальності послуг, що надаються.

Отже, конкуренція на ринку страхування переважно є неціновою, орієнтованою на горизонтальну диференціацію продукції з метою привернути увагу якомога більшої кількості споживачів. За цих умов страховики конкурують також і з іншими представниками ринку фінансових послуг, намагаючись переконати потенційних клієнтів у перевагах страхування. Проте ціновою конкуренцією також не можна нехтувати, оскільки вона має місце і здатна впливати на вибір споживачів.

1.3. Конкурентне середовище на страховому ринку в умовах інтеграційних процесів

Процес глобалізації економіки є закономірним для світового розвитку. Підвищення взаємозв'язку країн світу пов'язана з формуванням загального економічного простору. В рамках такого порядку галузева структура, обмін інформацією та технологіями, інтернаціоналізація виробничих сил визначається з урахуванням світової кон'юнктури, а економічні піднесення і спади набувають планетарного характеру.

Динаміка змін і умови, викликані глобалізацією, багато в чому визначають стратегію поведінки підприємницького сектору. Питання інтеграційних процесів особливо важливі для фінансових компаній, оскільки специфіка їх діяльності передбачає значну чутливість до факторів зовнішнього середовища.

Особливе значення впливу глобалізації на фінансові компанії відображає той факт, що діяльність цих компаній багато в чому визначає "бізнес-клімат" в

державі, що безпосередньо впливає на хід та наслідки економічного та соціального розвитку в цілому. Страхові компанії, як типові представники фінансової діяльності, мають особливе значення на ринку, і важливо аналізувати вплив процесів глобалізації на їхні господарські операції, як з наукової, так і з практичної точки зору.

Глобалізація світового страхового ринку являє собою процес стирання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими господарствами, що відбувається під впливом змін у світовій економіці. Причини цього явища викликають протиріччя серед вчених, втім можна виділити декілька основних:

- зміна політичної картини світу і, як наслідок, поява економічно і політично незалежних держав у Центральній та Східній Європі, Африці, Латинській Америці, Південно-Східної Азії;
- якісна зміна форм науково-технічної революції і формування нового інформаційного середовища (глобальна мережа Інтернет), що поширюється на всі держави, незалежно від рівня їх економічного розвитку і політичного управління;
- мінімізація міждержавних бар'єрів вільного переливу капіталу як усередині певних галузей економіки, так і між ними;
- лібералізація законодавства на фінансових ринках;
- формування міжнародного фінансового і фондового ринків як наслідок глобалізації світового ринку позичкового капіталу;
- зміна міжнародної системи поділу праці, формує тісне переплетення і взаємозалежність національних економік різних країн;
- тенденція до формування глобального міжнародного ринку робочої сили та усунення міждержавних обмежень на пересування робочої сили;
- формування регіональних інтегрованих ринків (Європейський Союз, Північно-Американська зона вільної економічної торгівлі та інші);

- поява нових центрів економічного зростання в світовому економічному господарстві: Південно-Східна Азія, Китай, Центральна і Східна Європа;
- зміна ролі міждержавних економічних і фінансових інститутів, таких, як Міжнародний валютний фонд, Лондонський і Паризький клуби, Світова організація торгівлі, в перерозподілі накопиченого економічного багатства.

Всі ці чинники стали каталізатором формування глобального страхового простору, котрий являє собою сукупність страхових організацій, які формують попит і пропозицію на страхові послуги. Інтеграційні процеси світового страхового ринку відображають сукупність основних напрямків його розвитку. Можна виділити наступні тенденції:

- концентрація страхового капіталу у вигляді масових злиттів і поглинань страхових і перестраховувальних товариств на світовому страховому ринку і формуванні на цій основі транснаціональних страхових компаній;
- зрощування страхового, банківського та фінансового капіталів в міжнародних масштабах, що приводить до формування транснаціональних фінансових груп та розширення їх впливу на світову економіку;
- концентрація на ринку страхових посередників, що виявляється у формуванні найбільших міжнародних страхових брокерів шляхом злиття та придбання дрібних і середніх товариств;
- використання сек'юритизації (risksecuritization) як способу управління ризиками через випуск так званих «катастрофічних облігацій»;
- зміна ринкового середовища в умовах використання мережі Інтернет для продажу страхових послуг;
- поява нових видів фінансових та інформаційних ризиків, виникнення кіберстрахування;
- розширення доступу іноземних страховиків на раніше «закриті» ринки країн Центральної та Східної Європи, Латинської Америки, Азії під впливом політичних змін;

- створення Міжнародної асоціації страхових наглядів[19, с.193].

Під впливом цих факторів структура міжнародного страхового ринку продовжує змінюватися. Розподіл страхових премій за частинами світу представлено на Рис.1.5. За даними EuropeanInsurance, майже рівні великі частки світових страхових премій зосереджені в Азії, Європі та Північній Америці. Світові премії у 2016 р. зросли на 2,9% до 4732 млрд. дол. США (номінальне вираження, без врахування інфляції), після зростання на 4,3% у попередньому році. Ріст відбувся внаслідок збільшення обсягу премій в Азії на 10,5% та в Північній Америці на 2,4%. Водночас обсяг премій зменшився в Латинській Америці (-7,7%), в Океанії (-4,6%) та в інших частинах світу[61].

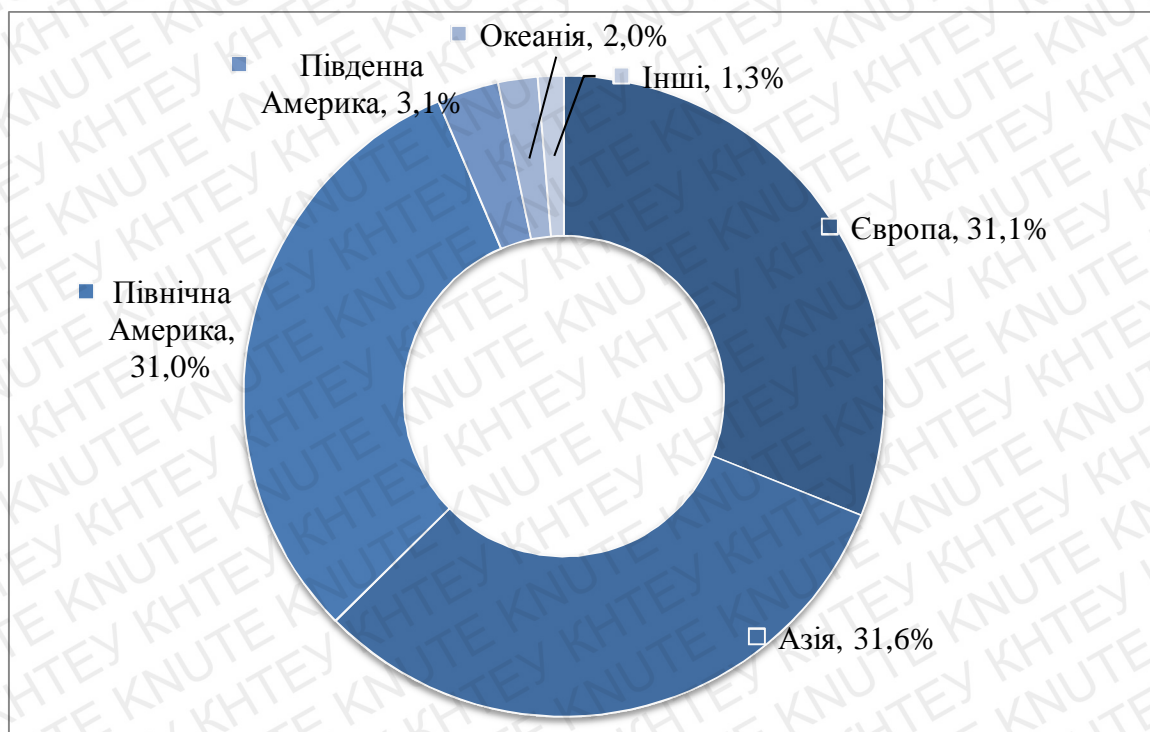

Рис. 1.5. Розподіл світових страхових премій

Джерело: складено автором на основі [61]

З урахуванням місцевої інфляції (реальне значення), ріст світових страхових премій у 2016 склав 2,2% - до 4703 млрд. дол. США [67]. В 2017 р. тенденція зростання світових премій збереглася, втім темпи приросту знизилися.

SwissReInstituteвідзначають ріст у 1,5% і таким чином, обсяг премій становив 4892 млрд. дол. США у реальному вираженні.

Головною причиною уповільнення зростання світових страхових премій було їх скорочення на 2.7% на розвинених ринках. На противагу цьому, премії з non-life-страхування на розвинених ринках фактично зберегли минулорічний темп росту та збільшилися на 1,9% (табл. 1.5). На ринках, що розвиваються, експансія у 2017 була дещо нижчою, ніж у 2016 і становила 14% та 6,1% у страхуванні життя та ризиковому страхуванні відповідно. Китай продовжує залишатися головним двигуном зростання[67].

Таблиця 1.5

Приріст страхових премій на світових ринках у 2017 р.

Регіон	Страхування життя	Інші види страхування
Світ	0.5%	2.8%
Розвинені ринки	-2.7%	1.9%
Північна Америка	-3.5%	2.3%
Східна Європа	-1.9%	1.0%
Азія (розвинені ринки)	-2.1%	1.4%
Океанія	-18.0%	2.3%
Ринки, що розвиваються	14.0%	6.1%
Ринки, що розвиваються (окрім Китаю)	5.8%	2.3%
Китай	21.0%	10.0%
Азія (ринки, що розвиваються, окрім Китаю)	9.7%	9.0%
Південна Америка та Карибські острови	1.1%	-0.1%
Центральна та Західна Європа	12.0%	3.3%
Східна та Центральна Азія	7.0%	4.0%
Африка	0.3%	1.0%

Джерело: [67]

Участь кожної країни в інтеграційних процесах є результатом тривалого історичного розвитку національної економіки та світового господарства. Головними рушійними силами глобалізації ринку страхових послуг є США, Японія, Німеччина, Велика Британія. У процесі глобалізації руйнуються кордони

між національними страховими ринками і відбувається концентрація капіталу через злиття й поглинання страхових і перестраховальних компаній, що призводить до формування транснаціональних страхових компаній. Результатом поглинання одних страхових компаній іншими є загострення конкурентної боротьби між ними і, як наслідок, зменшення їх кількості. За даними асоціації InsuranceEurope за 2016 рік в Європі діяло 3,5 тис. компаній враховуючи філії поза межами ЄС. Це на 2,5% менше, ніж у 2015 р. [61].

В більшості країн ЄС спостерігається зниження числа компаній. Найбільші зміни в 2016 р. були в Румунії (-11,4%), Бельгії (-10,3%) та Хорватії (-8,7%). Ця тенденція на деяких ринках є незмінною вже протягом тривалого часу. Наприклад, в Румунії кількість компаній незмінно зменшується з 2009 р., а в Бельгії – з 2011 р. Втім, в Ірландії та Польщі протягом 2016 р. кількість компаній зросла на 8,9% та 7,0% відповідно [61].

Німецький ринок був найбільшим за кількістю компаній в 2016 р. – 534, продемонструвавши, втім, скорочення на 0,9% відносно 2015 р. У Великобританії, другої за кількістю, кількість компаній скорочується вже четвертий рік поспіль і становила 464 компанії. Третя та четверта країна за кількістю компаній – Франція і Швеція – також зазнали скорочення на 3,9% та 3,7% відповідно. При цьому валові страхові премії європейського страхового ринку після трьох років відносно сильного зростання в середньому на 3,3% річних, у 2016 знизилися на -0,4% до 1 189 млрд. євро. Втім, порівняно із показниками десятирічної давності спостерігається приріст на 5,7% [61].

Проаналізувавши дані, стає зрозуміло, що зменшення кількості компаній при одночасному рості страхового ринку, є індикатором потужних інтеграційних процесів. Закономірністю сучасного етапу глобалізації є формування глобальних корпорацій, що фактично стають не підконтрольними національним урядам та міждержавним органам. Проведені заходи щодо лібералізації економічних відносин, а також просування високих технологій суттєвим чином вплинули на те, що економіки країн, які розвиваються, стали досить

привабливими для інвесторів, результатом чого було підвищення рівня інвестування [52].

Посилення глобальної економічної нестійкості актуалізує проблему забезпечення збалансованості між процесами лібералізації глобального переміщення ресурсів, з одного боку, та забезпеченням глобального узгодження національних інтересів і наддержавного регулювання основних структурних пропорцій обміну – з іншого. Конкуренція за домінування на ринку залишається рушійною силою розвитку економіки. За умов глобалізації конкуренція модифікує середовище функціонування економічних агентів та визначає нові підходи до досягнення панівних позицій корпорацій у глобальному просторі [53].

Враховуючи ці фактори, можна говорити про поступовий перехід від національної до глобальної конкуренції. Це означає, що компанії змагатимуться за першість не в межах однієї країни чи регіону, а в межах все більшої кількості країн, поки не охоплять їх всі. Окрім цього, глобалізація конкуренції на ринках прискорює науково-технічний прогрес, що стане приводом для застосування нових страхових технологій, ноу-хау, збільшить капіталомісткість ринку.

Отже, сучасний світовий розвиток характеризується розгортанням інтеграційних процесів, які модифікують структуру міжнародних економічних відносин. Фінансовий капітал стає глобалізованим економічним ресурсом, а темпи його руху перевищують динаміку світового виробництва і торгівлі. Як наслідок, міжнародна мобільність фінансових інструментів, їх інноваційний характер за умов лібералізації, з одного боку, обумовлює глобалізацію фінансових ринків, що функціонують у все більш уніфікованому конкурентному середовищі. Це надає нові можливості ефективного використання фінансових ресурсів, сприяє загальному економічному прогресу. З іншого боку, посилюється вплив деструктивних чинників, пов'язаних із глобальними спекулятивними операціями, загрозовано збільшується розрив між фінансовим і реальним секторами світової економіки, регіональна фінансова нестабільність здатна спровокувати економічні кризи глобального характеру.

Висновки до розділу 1.

За результатами проведеного у розділі дослідження досягнуто таких висновків:

1. Існує відмінність між класифікацією видів страхування в Україні та ЄС, що зумовлює складнощі в адаптації міжнародних стандартів.

2. Страхування відіграє значну роль в національній економіці, охоплюючи широкий спектр сфер впливу серед яких: наповнення бюджету, мобілізація коштів, залучення інвестицій, сприяння розвитку підприємництва, інструментарій соціального забезпечення, формування іміджу держави.

3. Конкуренція на страховому ринку здебільшого є неціновою з акцентом на розвиток сервісу, вдосконалення страхового продукту та застосування інноваційних технологій. Наявна міжгалузєва конкуренція з іншими фінансовими організаціями, а також тяжіння до банківсько-страхової взаємодії.

4. Майже рівні великі частки світових страхових премій зосереджені в Азії, Європі та Північній Америці. Головними рушійними силами глобалізації ринку страхових послуг є США, Японія, Німеччина, Велика Британія, а головним двигуном азійського зростання є Китай. У процесі глобалізації руйнуються кордони між національними страховими ринками і відбувається концентрація капіталу через злиття й поглинання страхових і перестраховувальних компаній, що призводить до формування транснаціональних страхових компаній.

РОЗДІЛ 2. КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. Особливості розвитку конкурентного середовища на страховому ринку України

Потреба у розвитку конкуренції на ринку страхування постала одразу після здобуття Україною незалежності. На початку переходу до ринкової економіки всі галузі були охоплені процесами демонополізації, що перш за все проявлялося в перебудові суспільно-правових відносин. Зруйнований радянський режим залишив по собі не просто низький рівень конкуренції, а й відсутність усвідомлення її як явища, притаманне ринку. Складність проведення реформ полягала в необхідності їх протиставлення вже усталеним звичаям ведення бізнесу та здійснення державної політики. Еволюція конкуренції на страховому ринку розпочалася із запровадження антимонопольного регулювання і проходила паралельно із модифікацією загальногалузевого регулювання у три етапи.

Перший етап (1991–1995р.) – це період створення і прийняття перших законодавчих актів із регулювання діяльності на страховому ринку. Починаючи з 1991 р. до початку 1993 р., страховики до законодавчого регулювання діяльності страхових компаній здійснювали певні банківські послуги, зокрема, кредитування. Тільки після прийняття 26 квітня 1993 р. змін до Закону України «Про банки та банківську діяльність» передбачено виключність банківської діяльності тільки банками, що обмежило діяльність страхових компаній [45, с.13].

Розвитку страхування сприяло прийняття першого нормативного акту – Декрету КМУ України «Про страхування» від 10.05.1993 р., яким встановлено спеціальні вимоги до страхової діяльності: необхідність отримання ліцензії, формування статутного капіталу в розмірі 5 тис. дол. США, перелік вимог до умов страхування. 1993 р. створено регулятора - Комітет у справах страхової

діяльності (Укрстрахнагляд). Тоді ж страховики заснували громадську організацію – Лігу страхових організацій України[45, с.13].

З 1992 р. діяв Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», сфера застосування якого поширювалася і на фінансові ринки. В умовах високого рівня монополізації, Закон перш за все вирішував проблеми численних зловживань монопольним становищем, дискримінації суб'єктів господарювання органами державної влади та недобросовісної конкуренції. А також поклав початок формуванню суспільної свідомості щодо конкуренції у підприємницькій діяльності.

У 1993 р. було прийнято Закон України «Про Антимонопольний комітет України», де визначено АМКУ як уповноважений орган у сфері захисту економічної конкуренції та встановлено коло його повноважень.

Другий етап (1996–2000 рр.). Значною подією для ринку було прийняття 07.03.1996 р. Верховною Радою України Закону «Про страхування», яким поділено страхування на ризикове та дострокове страхування життя, встановлено нові вимоги до розміру статутного капіталу на рівні 100 тис. ЕКЮ (тепер - євро), накладено заборону на формування статутного капіталу за рахунок власних страхових резервів компанії та на діяльність на вітчизняному ринку страховиків–нерезидентів. Страховики, починаючи з 1996 р., зобов'язані були за кожним видом страхування, який вони мали намір здійснювати, розробляти правила страхування та затверджувати їх у регулятора[45, с.14].

У 1996 р. принципи захисту економічної конкуренції було закріплено у Конституції. А також було створено та введено в дію Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», завданням якого став розвиток чесних звичаїв у веденні бізнесу. Наступним етапом стало запровадження Указу Президента України "Про основні напрями конкурентної політики на 1999–2000 р. та заходи щодо їх реалізації" від 26 лютого 1999 р., яким окреслено конкретні завдання держави у реалізації конкурентної політики, у тому числі у галузі страхування.

Запропоновані документом заходи стосувалися переважно здійснення обов'язкового страхування, а саме недопущення неправомірної підтримки органами виконавчої влади створення та діяльності страхових організацій, що призводить до обмеження конкуренції; запровадження конкурсних засад у визначенні уповноважених страховиків, що здійснюватимуть обов'язкове державне страхування. Проте вперше документом передбачалися заходи щодо внесення змін у законодавство з метою забезпечення рівних умов діяльності на фінансових ринках установ, що залучають кошти громадян, у тому числі і з добровільного страхування життя[28, с.58].

Третій етап (2000 рік і дотепер) – це період переходу до міжнародних стандартів і підходів у регулюванні та розвитку страхового ринку. 2002 р. створено новий регулятор – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг).

Євроінтеграція як курс розвитку України обумовила створення на базі німецького законодавства Закону України «Про захист економічної конкуренції», який набув чинності у 2002 р. та завершив формування каркасу конкурентного законодавства України. Завданням закону стало забезпечення ефективного функціонування економіки на основі не лише обмеження монополізму, а й цілеспрямованого розвитку конкурентних відносин.

Одночасно посилились вимоги до капіталізації ринку. Прийнятий у новій редакції наприкінці 2017 р. Закон України «Про страхування» встановив нові вимоги до статутних фондів страховиків у розмірі не менше 1 млн. євро для тих, хто провадить ризикові види страхування, та 10 млн. євро для страховиків, які здійснюють страхування життя [40]. Завданням цього етапу є посилення вимог до фінансового стану страхових організацій, підвищення рівня платоспроможності та якості капіталу страховиків.

Попри спроби перейняти світовий досвід та активне міжнародне співробітництво протягом останніх років на страховому ринку зберігаються

тенденції щодо зменшення кількості компаній та, відповідно, зростання рівня концентрації.

На рис.2.1 зображено динаміку кількості компаній, що діють на ринках life- та non-life-страхування. За період з початку 2012 р. до кінця першого півріччя 2018 р. ринок ризикового страхування покинуло 120 компаній, що становить 32% від початкової кількості. Ринок страхування життя за цей же період покинуло 32 компанії, що демонструє скорочення кількості гравців більш ніж вдвічі – 51% [15].

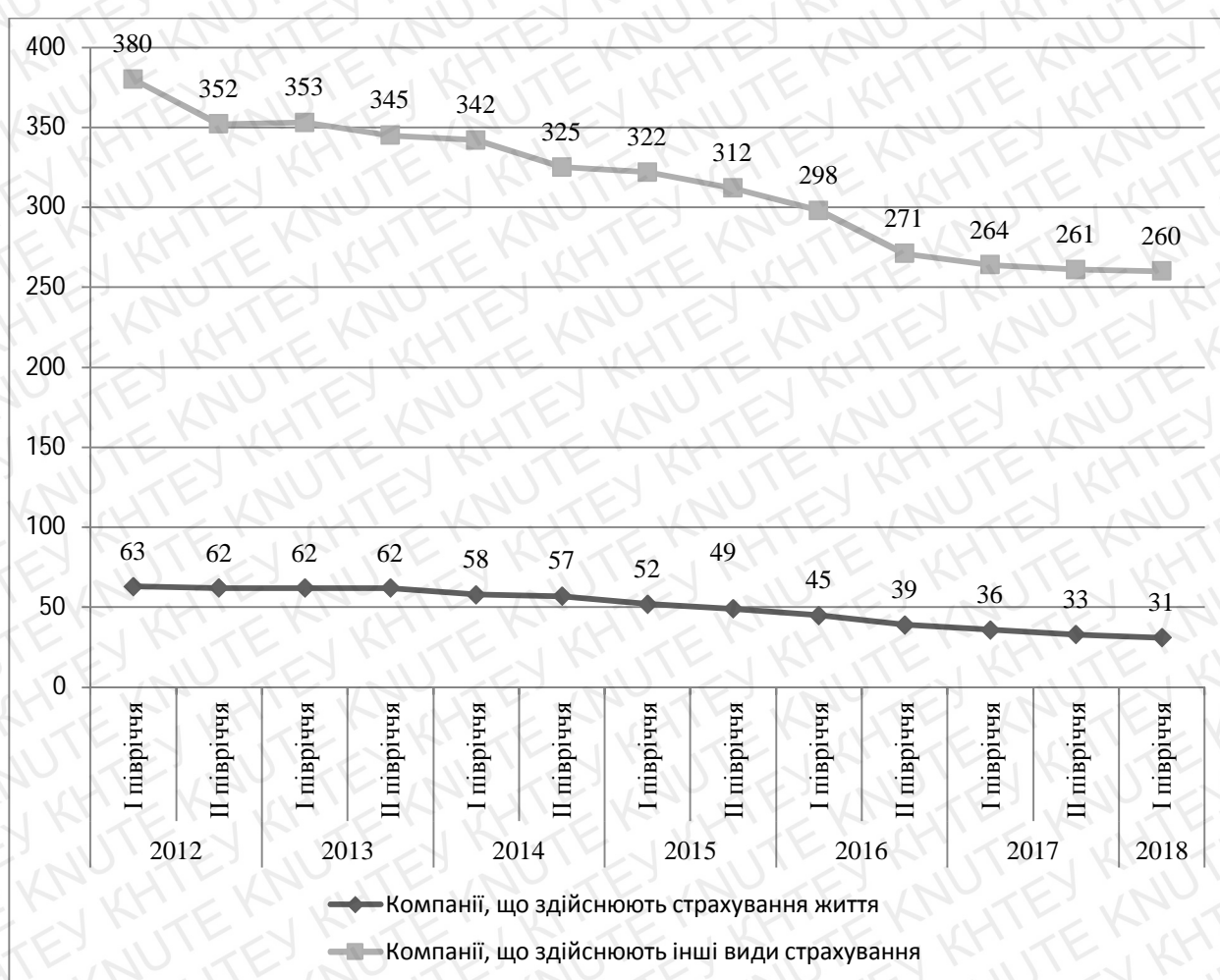

Рис. 2.1. Динаміка кількості компаній, що діють на страхових ринках України у 2012-2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Варто також зазначити, що на відміну від європейських країн, частка страхового сектору на фінансовому ринку в Україні є незначною (табл.2.2). Це частково пояснюється тим, що ринок страхових послуг досить молодий та перебуває на етапі формування. Проте протягом останніх років зміна частки характеризується переважно від'ємним приростом. В 2016 р. частка валових страхових премій у ВВП складала усього 1,48%, що значно менше відповідного показника європейських країн (7,19%)[67].

Таблиця 2.2.

Співвідношення валових страхових премій до ВВП України

Рік	ВВП, млрд. грн	Валовістрахові і премії (всівидистрахування), млрд. грн	Валовістрахові ові премії (стр.життя), млрд. грн	Частка валових страхових премій (всівиди стр.) у ВВП, %	Частка валових страхових премій (стр.життя) у ВВП, %
2012	1408.89	21.51	1.81	1.53%	0.13%
2013	1451.88	28.66	2.48	1.97%	0.17%
2014	1566.73	26.77	2.16	1.71%	0.14%
2015	1979.46	29.74	2.19	1.50%	0.11%
2016	2383.18	35.17	2.76	1.48%	0.12%
2017	2982.92	43.43	2.91	1.46%	0.10%

Джерело: побудовано автором на основі [14], [15]

Така динаміка є індикатором цілого ряду наявних проблем, основною причиною яких є політична нестабільність та зовнішньополітичний конфлікт. До них належать: сповільнення економічного розвитку, зниження платоспроможності населення, зменшення інвестиційної привабливості національних ринків, високий рівень збитковості серед невеликих страхових компаній, втрата сегменту споживачів страхових послуг АР Крим.

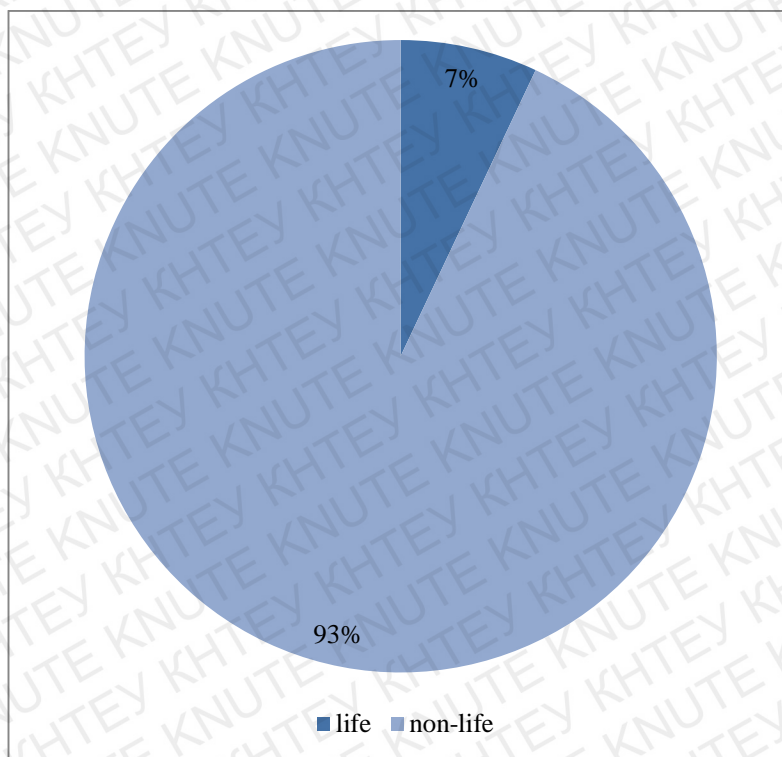

Рис. 2.3. Співвідношення валових страхових премій за видами страхування в Україні за 2016 р.

Джерело: побудовано автором на основі [15]

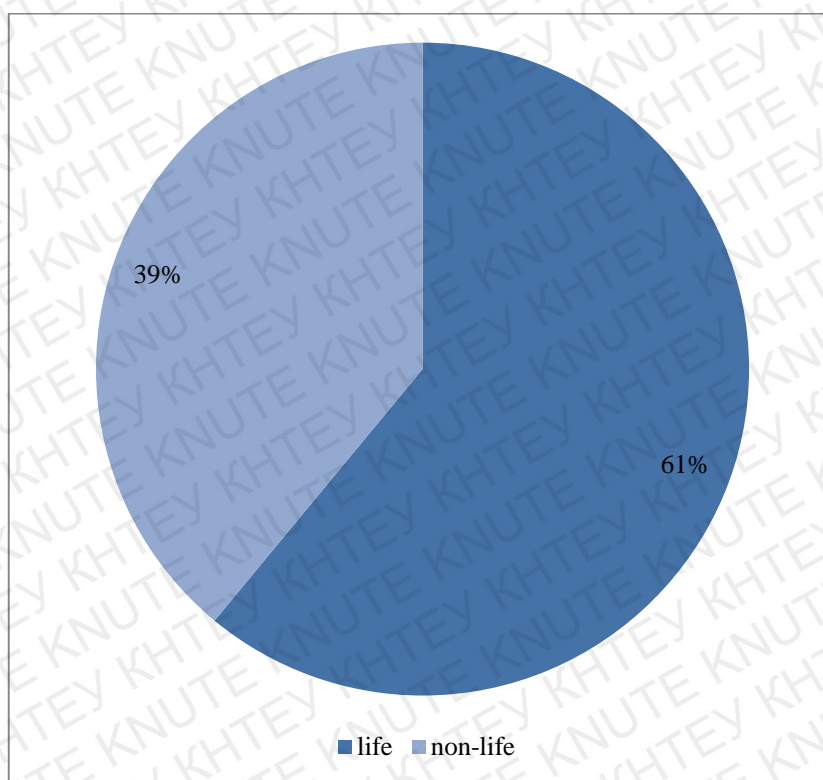

Рис. 2.4. Співвідношення валових страхових премій за видами страхування в Європі за 2016 р.

Джерело: побудовано автором на основі [61]

Ще одна відмінність українського ринку від європейського – співвідношення сегментів ризикового страхування та страхування життя (рис.2.3 і 2.4). Тоді як в ЄС частка ринку страхування життя в загальному обсязі валових премій становила 61% у 2016 р. [61], в Україні цей показник становив 7,8%, а в 2017 частка ринку life-страхування знизилася ще до 6,7% [15].

Така структурна різниця дозволяє зробити неочевидні, на перший погляд, висновки. Розвиток ринку страхування життя в європейських країнах пов'язують із високим рівнем життя та достатністю грошових надходжень громадян для формування заощаджень. Це явище можна пояснити через теорію споживання Дж.М.Кейнса, який стверджував, що зі збільшенням рівня доходу, середня схильність до споживання стає меншою, а обсяг заощаджень зростає.

Ринок страхування життя здатен акумулювати значний обсяг коштів на тривалий проміжок часу. Це пов'язано із особливістю його послуг та значним терміном дії договорів, тоді як фінансові потоки ризикових страховиків є більш динамічними та непередбачуваними. Відповідно, саме ринок life-страхування наділений потужним інвестиційним потенціалом, який можна використовувати на благо розвитку національної економіки. Втім, в українських реаліях ринок страхування життя не розвинений до оптимального для створення позитивних економічних ефектів рівня. Щоб детальніше оцінити конкурентоспроможність української страхової галузі, скористаємося методом порівняння з країнами-лідерами світового страхового ринку:

- за абсолютним значенням експорту страхових послуг в обсязі більше 10 млрд дол. США в рік – Великобританія (33 млрд дол. США), США, Ірландія (Україна – 13 млн дол. США);
- за часткою експорту страхових послуг у ВВП країни більше 4,5% – Люксембург (5,57%), Ірландія (Україна – 0,01%);
- за часткою міжнародної торгівлі страховими послугами у загальній торгівлі послугами більше 10% експорту та імпорту – Ботсвана (17,4%), Мексика, Тринідад і Тобаго (Україна – 0,1%);

- за комплексним рейтингом конкурентоспроможності країни на світовому ринку страхових послуг до першої десятки належать Данія, Гонконг, Фінляндія, Маврикій, Швеція, Нова Зеландія, Словенія, Франція, Сінгапур, Нідерланди (Україна – 71 місце в світі);

- за щільністю страховиків на ринку більше 180 компаній на мільйон дорослого населення – Багамські острови (473 компанії), Сент-Кітс і Невіс, Антигуа і Барбуда, Домініка, Гренада, СентВінсент і Гренадіни, Аруба, Люксембург, Вануату, Сент-Люсія (Україна – 9 компаній, 43 місце);

- за найнижчими бар'єрами входу та виходу зі страхового ринку, де за п'ять років більше 40 страхових компаній заходили та виходили з ринку, – Франція (338 страхових компаній), Росія, Нідерланди, Ірландія, Швеція, Україна, Нова Зеландія, Багамські острови, Зімбабве, Іспанія (Україна – 87 страхових компаній, 6 місце);

- за ємністю страхового продукту (частці активів страхових компаній у ВВП) більше 25% – Франція (105%), Данія, Бельгія, Німеччина, Республіка Корея, Сінгапур, Австрія, Фінляндія, Сальвадор, Малайзія (Україна – відсутні дані, тому 37 місце);

- за динамікою розвитку сегмента страхування життя більше 0,8% приріст страхових премій у ВВП у 2013 р., порівняно з 2003 р., – Гонконг (5,16%), Португалія, Японія, Маврикій, Данія, Люксембург, Таїланд, Ямайка, Швеція, Бразилія (Україна – 0,14%, 38 місце);

- за динамікою розвитку сегмента іншого, ніж страхування життя, більше 0,33% приріст страхових премій у ВВП у 2013 р., порівняно з 2003 р., – Венесуела (2,25%), Республіка Корея, Еквадор, Білорусь, Китай, Іран, Того, Туреччина, Нова Зеландія, Панама (Україна – (-1,6)%, 96 місце);

- за ринковою концентрацією страхового ринку більше 60% частки валових премій за підписаними страховими договорами чотирьох найбільших страхових компаній країни до загальної суми страхових премій за підписаними

контрактами – Коста-Ріка (85,5%), Уругвай, Іран, Ангола, Маврикій, Індія, Ямайка, Катар, Єгипет, Литва (Україна – 14,8%, 84 місце);

- за щільністю страхування більше 4000 дол. США частки премій на одиницю вкладеного капіталу – Швейцарія (7934 дол. США), Люксембург, Данія, Нідерланди, Гонконг, Фінляндія, Великобританія, Норвегія, Тайвань, США (Україна – 50 дол. США, 79 місце)[4, с.109].

Дані свідчать про те, що страховий ринок України є слабо розвиненим та неконкурентоспроможним, порівняно з іншими країнами. Страховий ринок також характеризується високою залежністю від банківського сектора, тому зниження активності банків також позначилося на діяльності українських страховиків. Всі ці фактори негативно позначаються на розвитку конкуренції на вітчизняному ринку страхування. Окрім посилення процесів концентрації та централізації до чинників розвитку конкуренції на сучасному етапі розвитку належать модифікація традиційних форм і видів страхових послуг і нових страхових продуктів, а також зміна ринкових умов (поява інтернет-продажів страхових послуг, зміни у кліматі, державного та наднаціонального регулювання страхових ринків, зміни у попиті, лібералізація торгівлі) [31, с.275].

Загалом, можна виділити три напрями розвитку конкурентного середовища на страховому ринку на сучасному етапі:

- нормативно-правовий – спрямований на створення сприятливого правового поля для функціонування ринку;
- економічний – пов'язаний із покращенням економічних показників діяльності ринку;
- інтеграційний – має на меті модифікацію ринку відповідно до міжнародних тенденцій взявши за приклад досвід світових економічних хедлайнерів.

Гармонійне їх поєднання є ключем до укріплення позицій національного страхового ринку на міжнародній арені та максимізації позитивних ефектів від його діяльності.

2.2. Вплив глобалізації на динаміку конкурентного середовища на страховому ринку України

Розвиток процесів формування глобального середовища безпосередньо впливає на функціонування національних страхових ринків, у тому числі на страховий ринок України. Перенасичення національних і світового страхових ринків значною кількістю учасників, які мають високий рівень капіталізації призводить до загострення конкуренції між ними. Потужні іноземні фінансові групи, реалізуючи прагнення розширити географію своєї діяльності та забезпечити диверсифікацію ризиків у власному портфелі, завойовують вітчизняний страховий ринок, деформуючи його структуру та загострюючи конкуренцію на внутрішньому ринку.

Дослідження конкуренції на ринку страхування життя в Україні вимагає системного підходу. Потрібно дослідити цілий ряд показників: структуру та концентрацію ринку, наявність ринкових бар'єрів, можливість вертикальної інтеграції. Страхування життя є унікальним нематеріальним товаром (послугою). Саме ця унікальність і породжує особливості конкуренції на ринку.

Розглядаючи страховий ринок з позицій товарного наповнення, слід відзначити, що він є практично монотоварний – це пов'язане із правом, наданим страховикам займатися лише страховою діяльністю. Ніякі інші види послуг не має право здійснювати страховик, окрім страхування. Він діє в рамках отриманої ліцензії з визначеним переліком видів ризиків. Причому страховик, відповідно до законодавства, не може одночасно поєднувати напрями life- та non-life-страхування. Специфіка страхової послуги як товару, який конкурує з ринковими аналогами, визначається його невід'ємністю від компанії-виробника. Порівняння деякого страхового продукту різних страховиків здебільшого свідчить про їх ідентичність щодо змісту та навіть близькості цін. Різниця проявляється у відмінностях змісту послуги та засобів її надання, тобто сервісу, яким супроводжується страховий захист.

Глобалізація задає вектор розвитку фінансових ринків до того рівня, коли географічні кордони не можуть обмежувати укладання угод. Водночас, стосовно географічної характеристики страхового ринку, то варто враховувати два важливі фактори.

Перший аспект – законодавство, що регулює страховий ринок. Відповідно до Закону України «Про страхування», страховиками, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, є:

- фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України "Про господарські товариства", з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі - страховики-резиденти);

- зареєстровані Уповноваженим органом відповідно до цього Закону та законодавства України постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі - філії страховиків-нерезидентів)[40].

Тобто, ринок страхування обмежується національним рівнем, так як нерезиденти не допускаються на ринок законом. Для виходу на український ринок іноземним компаніям обов'язково необхідно реєструвати постійні представництва в Україні та отримувати українську ліцензію.

Другий аспект – організаційна структура страхових компаній. Страховики мають право створювати на території України та за її межами, з правами відокремлених підрозділів страховиків, представництва, а також філії, що здійснюють свою діяльність тільки на території України відповідно до чинного законодавства України. Територіально-організаційні структури можуть бути дво-, три- та навіть чотирирівневими. Таким чином, для територіального

розширення своєї діяльності іноземні страховики можуть створювати філії без повторного отримання ліцензій.

Аналізуючи структуру ринку, варто перш за все звернути увагу на кількість учасників ринку та ступінь його концентрації. Як зазначалося раніше, і для ринку страхування життя, і для ринку ризикового страхування характерна низхідна динаміка кількості гравців на ринку. Це, безумовно, є свідченням збільшення рівня концентрації, що становить загрозу для конкуренції. Втім, ситуації на вище згаданих ринках дуже відрізняються.

Кількість компаній на ринку ризикового страхування, попри стрімкі темпи скорочення, залишається достатньою для підтримання високого рівня конкуренції. На рисунку 2.5 відображено динаміку зміни індексу Херфіндаля-Хіршмана, яка ілюструє стабільне знаходження показника на позначках значно нижчих 1000, що свідчить про низький рівень концентрації та відсутність загроз для конкуренції.

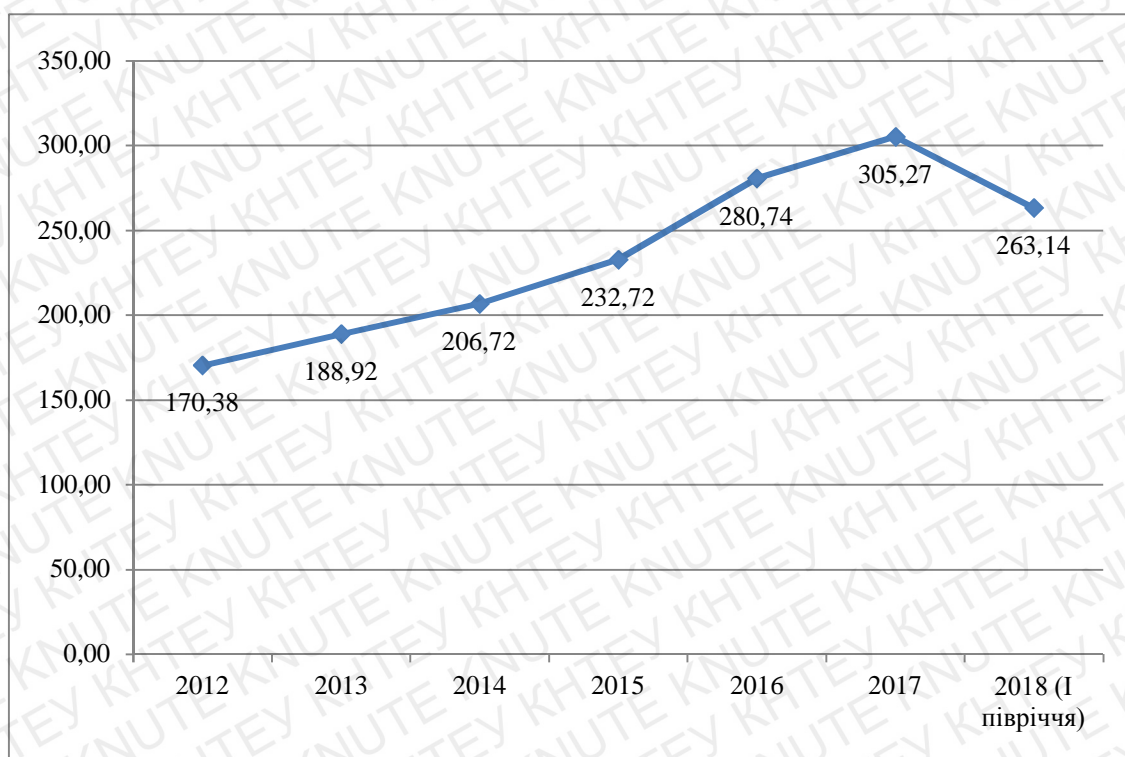

Рис. 2.5. Динаміка зміни індексу Херфіндаля-Хіршмана на ринках ризикового страхування у 2012-2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Частки одного, трьох та п'яти найбільших учасників ринку у 2017 р. становили 9%, 18% та 25% відповідно, що вказує на відсутність умов для виникнення одноосібного чи колективного домінування [43].

Ступінь нерівномірності розподілу ринкових часток розрахуємо за допомогою індексу Джині та побудови кривої Лоренца, що є його графічним відображенням. Оскільки у відкритому доступі містяться дані про валові премії лише найбільших гравців, застосуємо метод апроксимації, запропонований українським економістом Герасименко А.Г.. Він полягає у штучному розподілі частки ринку, що залишилася для дрібних компаній таким чином, щоб досягти значення сумарної частки ринку у 100%. Розрахунки містяться у додатку А [5]. Отриманий показник індексу Джині – 0,49. Він характеризує ступінь рівномірності розподілу ринкових часток як помірний. На рисунку 2.6 міститься крива Лоренца, яка ілюструє отриманий результат.

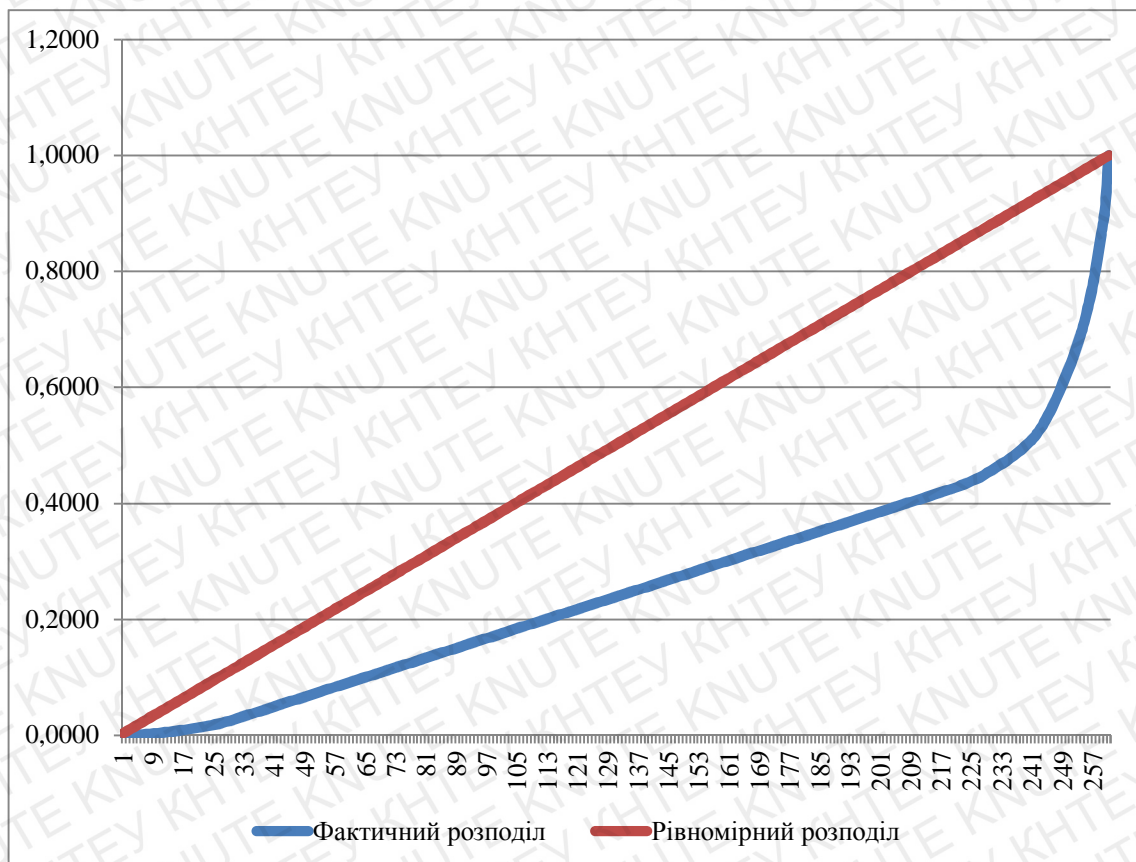

Рис. 2.6. Крива Лоренца для ринку ризикового страхування

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Кількість компаній на ринку страхування життя в першій половині 2018 р. становила 31, що в свою чергу відображає зовсім іншу ситуацію. На рисунку 2.7 зображено динаміку зміни індексу Херфіндаля-Хіршмана у 2012-2018 рр. Показник за цей час лише раз опустився нижче 1000, а за останні два роки значно збільшився. Отже, ринку властива помірна концентрація та, задля збереження конкуренції, на такому ринку необхідно встановити контроль над злиттями.

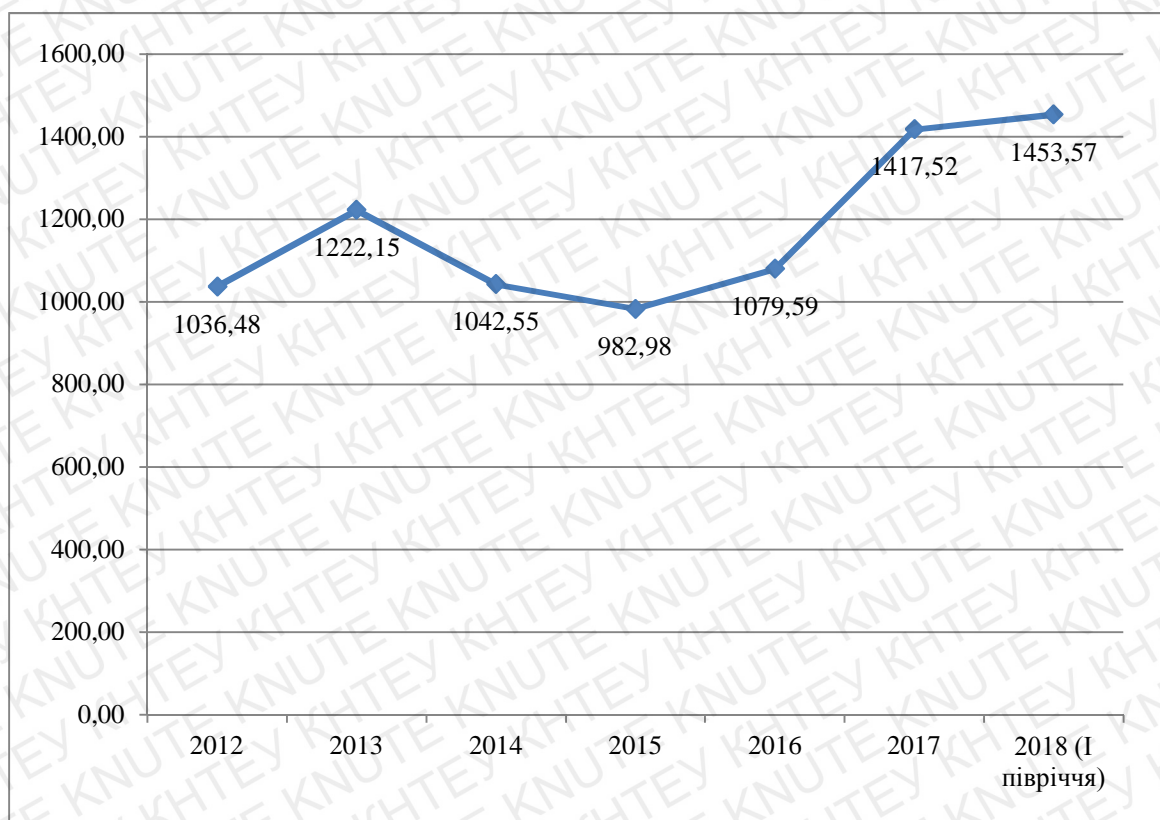

Рис. 2.7. Динаміка зміни індексу Херфіндаля-Хіршмана на ринку страхування життя у 2012-2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Частки одного, трьох та п'яти найбільших учасників ринку у 2017 р. становили 26%, 56% та 76% відповідно, що вказує на наявність структурних передумов для встановлення колективного домінування на ринку у кількості 3-5 учасників[44]. Для визначення можливого олігопольного ядра проводимо розрахунок індексу Лінда (табл.2.8, розрахунки наведено у додатку Б).

Таблиця 2.8

Значення індексу Лінда для ринку страхування життя

Індекс Лінда для n компаній $IL(n)$	Значення
$IL(2)$	0.830
$IL(3)$	0.505
$IL(4)$	0.444
$IL(5)$	0.361
$IL(6)$	0.304
$IL(7)$	0.434

Джерело: побудовано автором на основі [44]

Результат вказує на можливе встановлення олігополії шістьма найбільшими учасниками ринку. Визначимо знову ступінь нерівномірності розподілу ринкових часток за допомогою індексу Джині та побудови кривої Лоренца, із застосуванням вище згаданого методу апроксимації (додаток В.).

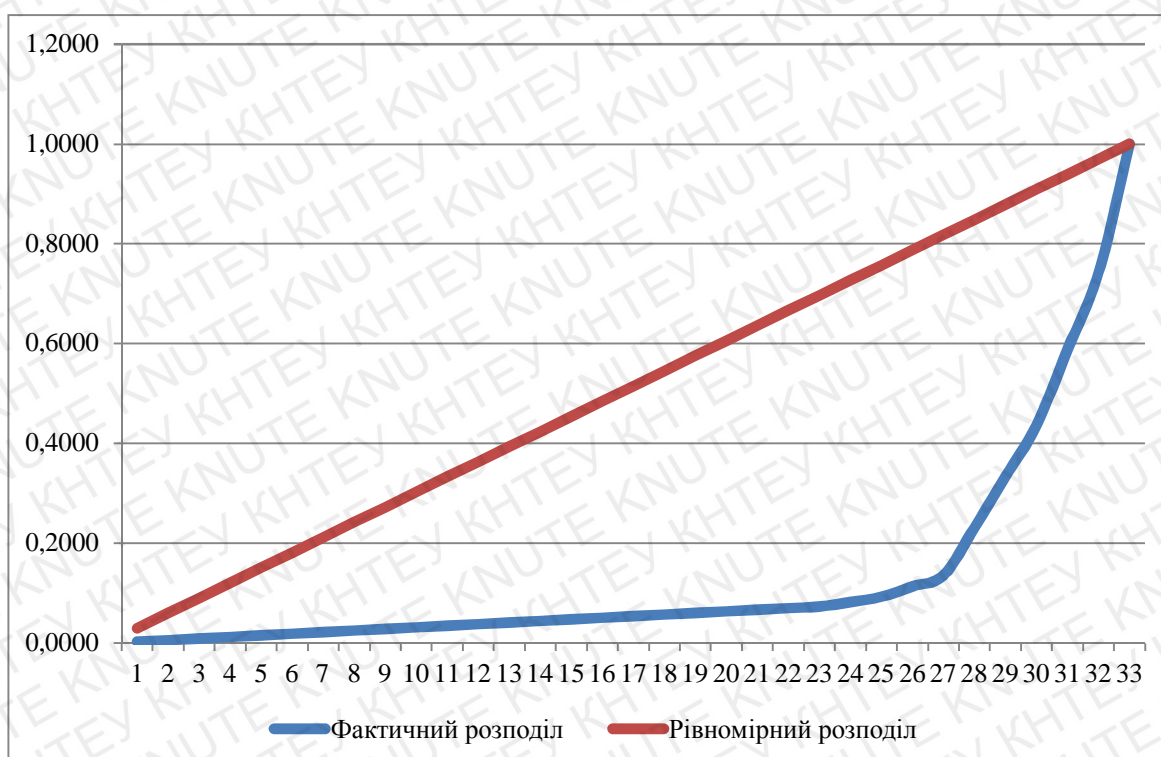

Рис. 2.9. Крива Лоренца для ринку страхування життя

Джерело: побудовано автором на основі [44]

Для ринку страхування життя індекс Джині становить 0,75, що характеризує ступінь рівномірності розподілу ринкових часток як доволі низький і свідчить про високий рівень концентрації. На рисунку 2.9 зображено криву Лоренца, яка ілюструє отриманий результат.

Втім, є ряд факторів, які є несприятливими для вступу у змови, укладання неправомірних угод та узгодженості дій суб'єктів, тобто для колективної монополізації, які пов'язані із координаційною здатністю ринку. В першу чергу йдеться про режим взаємодії суб'єктів. На ринку фактично відсутня необхідність у змовах. По-перше, причиною є відсутність єдиної ціни на послуги страхових компаній, тому вони не мають можливості домовитися про рівень ціни, що існуватиме на ринку. По-друге, факт належності більшості компаній страхування, до міжнародних корпорацій. Відповідно у розміщенні власних коштів, вони можуть обирати різні шляхи, орієнтуватися на різні ринки (в т.ч. ринки різних країн). По-третє, відсутність чіткої вертикалі, до якої належить ринок страхування життя. А отже, не потрібно шукати шляхи впливу на суміжні ринки (в т.ч. антиконкурентні). Тобто компанії страхування діють на ринку відокремлено один від одного. Кожна намагається діяти виключно у власних інтересах. Хоча враховуючи факт належності більшості фірм до міжнародних фінансових груп, є можливість розподіляти ринки, але цей аспект більше стосується конкуренції саме між фінансовими групами та корпораціями.

Ще одним аргументом на користь відсутності потреби у взаємодії, є цінова еластичність попиту. Не існує встановленої ціни на послуги страхових компаній. Для кожного окремого споживача ціна буде визначатися індивідуально. Важливим є необов'язковість страхування життя в Україні. Воно є добровільним, кожен споживач має змогу обирати. Якщо умови, запропоновані йому, будуть не прийнятними, клієнт може зменшити страхову суму (як одну із факторів, що впливають на розмір премій) або відмовитися

від послуги взагалі. Тому, попри явні структурні передумови для монополізації ринку, фактична ситуація є не настільки однозначною.

Таким чином, ринок страхування життя перебуває в стані помірної конкуренції із значним рівнем концентрації. Тоді як ринок ризикового страхування можна охарактеризувати як конкурентний із помірним рівнем концентрації. Важливо, що водночас зі зменшенням кількості страхових компаній, спостерігається ріст обсягу валових та чистих страхових премій (рис.2.10). Чисті премії розраховуються як валові страхові премії мінус частка страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам.

Рис. 2.10. Динаміка зміни валових та чистих страхових премій у 2012-2017 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15]

Причин такої динаміки є дві: по-перше, номінальний ріст премій зумовлено підвищеними темпами інфляції національної валюти, а по-друге, ріст премій з одночасним скороченням кількості учасників ринку вказує на процес глобалізації страхового ринку. Згідно до Закону України «Про страхування», мінімальний розмір статутного фонду страховика, що займається страхуванням життя становить 10 млн. євро, а страховика, що займається іншими видами страхування – 1 млн.євро. Більше того – при створенні страховика-резидента або збільшенні зареєстрованого статутного капіталу статутний капітал повинен бути сплачений виключно в грошовій формі.

Це виключає можливість входу на ринок дрібних гравців, а також унеможливує початок діяльності «в кредит», що є звичним для багатьох інших видів діяльності. Очевидно, що подібні умови входу та виходу з ринку є значним бар'єром. Проте варто зазначити, що він має і позитивний ефект, забезпечуючи надійність та платоспроможність страховиків. Водночас такі правила значною мірою дискримінують національні компанії і створюють сприятливі умови для виходу на ринок крупних іноземних гравців, які у підсумку стають лідерами. У таблицях 2.11 та 2.12 розраховано частки ринку найбільших учасників страхового ринку та визначено країну їх походження.

Таблиця 2.11

Найбільші компанії на ринку ризикового страхування

Компанія	Обсяг премій у 2017 р., млрд.грн	Частка ринку	Країна
СК "Кемінь"	3.80	9.4%	Україна
УНІКА	1.70	4.2%	Австрія
АХА Страхування	1.68	4.1%	Франція
АрсеналСстрахування	1.58	3.9%	Україна
PZU Україна	1.29	3.2%	Польща

Джерело: побудовано автором на основі [43]

Як показав проведений аналіз, лідерами ринку ризикових видів страхування (інших, ніж життя) є:

- СК «Кремінь» заснована у 1996 р. у м.Кременчук Полтавської області. Станом на сьогодні центральний офіс компанії знаходиться в Києві. Компанія має ліцензії на проведення 22 видів страхування.

- UNIQA InsuranceGroup (UNIQA) представлена на своїх основних ринках Австрії, Центральної та Східної Європи 38 компаніями у 18 країнах. UNIQA є другою за величиною страховою групою в Австрії з часткою ринку близько 22%. УНІКА вийшла на ринок України в 2006 р. Регіональна мережа налічує 26 дирекцій в областях України, 15 Генеральних Представництв і більше 250 відділень. Компанія має 30 ліцензій, виданих Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

- AXA Group - французька компанія, заснована у 1817 р., має 64 представництва у світі. На ринок України вийшла у 2007 р., регіональна мережа складається з 70 офісів та представництв у майже 200 містах України. Має ліцензії на 25 видів страхування. Займає найбільшу частку у страхуванні КАСКО.

- Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «Арсенал Страхування» зареєстроване у 2005 р.. Регіональна мережа компанії налічує більше 50 підрозділів по всій території України. Має ліцензії на 28 видів страхування.

- PZUS.A. заснована у 1803 р. у Польщі. ПрАТ «СК» PZU Україна «працює на ринку України з 1993 р. Всеукраїнська мережа групи нараховує 84 представництв, в т. ч. центральний офіс та 5 прикордонних агенств. Має ліцензії на 29 видів страхування.

Таблиця 2.12

Найбільші компанії на ринку страхування життя

Компанія	Обсягпремій у 2017 р., млрд.грн	Частка ринку	Країна
МетЛайф	0.75	25.7%	США
УНІКА Життя	0.45	15.5%	Австрія
ТАС	0.44	15.2%	Україна
PZU Українастрахуванняжиття	0.30	10.3%	Польща
АСКА-ЖИТТЯ	0.30	10.2%	Україна
ГРАВЕ Українастрахуванняжиття	0.28	9.6%	Австрія

Джерело: побудовано автором на основі [44]

Відповідно до результатів аналізу, лідерами ринку страхування життя є:

- MetLife заснована у 1868 р. працює через мережу дочірніх компаній і філій більш ніж в 50 країнах світу. На українському фінансовому ринку представлена компанією ПрАТ «МетЛайф» з 2002 р.
- UNIQA працює в 19 країнах світу. На українському ринку накопичувального страхування представлена компанією ПрАТ Страхова компанія «УНІКА Життя» з 2006 р..
- СК «ТАС-Життя» - українська компанія, що працює з 2001 р. як правонаступник ЗАТ «Страхова компанія «ПриватПоліс», заснованої в 2000 р.
- СК «PZU Україна Страхування життя» належить до польської страхової групи. Працює на ринку України з 2003 р.
- АСКА-ЖИТТЯ – перша в Україні недержавна компанія, яка отримала ліцензію на здійснення діяльності у сфері страхування життя. Заснована у 1996 р.
- «Граве Україна» – дочірня компанія австрійського концерну GRAWE, заснована 23 березня 1998 р.

Очевидно, що більшість компаній зі списку належать до міжнародних фінансових груп. Це зумовлено рядом причин. І невеликою кількістю ефективних конкурентів серед вітчизняних страховиків, і більшим досвідом міжнародних компаній, і їхніми високими стандартами не лише у сфері страхування, а й у сфері послуг загалом. Ще однією причиною є фінансова потужність, яка полягає у можливості компенсувати провали у разі невдалих ринкових дій за рахунок інших фондів. Тобто ризики для крупних гравців при виході на складний український ринок будуть меншими.

Рушійні чинники глобалізації ринку страхування були визначені у дослідженнях перестраховика SwissRe як «фактори поштовху» і «фактори притягування». «Фактори поштовху» є мотивуючими чинниками експансії іноземних страхових компаній, у той час як «фактори притягування» є чинниками, що дозволяють іноземним компаніям утримуватися на місцевих ринках.

Страхові компанії виходять на нові ринки за рахунок таких «факторів поштовху» як збільшення глобальної торгівлі, зростання прямих інвестицій, потенційного зростання ринків країн, що розвиваються, насиченість в промислово розвинених країнах і високі темпи зростання в країнах, що розвиваються, та очікуване підвищення ефективності за рахунок диверсифікації і економіки масштабу [30, с.271].

Важливими «факторами притягування» компаній на ринки, що розвиваються, є існування там високих темпів економічного зростання і, серйозних вимог до капіталу. Додатковими перевагами, що утримують іноземні страхові компанії на нових ринках є економічна орієнтованість таких країн та стимулювання розвитку страхового ринку відповідними урядами [30, с.271].

Невід'ємною перевагою присутності іноземного капіталу на вітчизняному страховому ринку є можливість використання новітніх технологій і світового досвіду, поліпшення якості обслуговування,

гармонізація правового середовища у страховій сфері і приведення його у відповідність до світових стандартів, підвищення вимог до капіталізації національних страховиків, що врешті-решт веде до підвищення фінансової стійкості і конкурентоспроможності страхових компаній.

У звіті АМКУ за 2017 р. розміщено результати опитування страховиків та учасників фінансового ринку щодо рівня конкуренції на ринку. 72,7% респондентів відзначили високий рівень внутрішньої конкуренції. Водночас, 42,9% підприємств зазначили, що відчувають значний рівень конкуренції з боку підприємств з країн далекого зарубіжжя [9].

Отже, на страховому ринку України прослідковується тенденція скорочення кількості дрібних страховиків з одночасним посиленням позицій великих компаній. Іноземні гравці активно завойовують вітчизняний страховий ринок, що вже позначилося на структурі та основних економічних показниках.

Потужні компанії з високорозвинених країн світу підштовхують менш розвинених національних страховиків до адаптації місцевих стандартів до міжнародних. Це є позитивним ефектом глобалізаційних процесів, адже нарощує конкурентоспроможність вітчизняних страхових продуктів на світовій арені. З іншого боку, втриматися та успішно розвиватися на ринку, змагаючись із транснаціональними корпораціями є надскладним завданням для новостворених страховиків. Таким чином, ризики входу збільшуються і глобалізація стає причиною формування структурних бар'єрів на страховому ринку.

2.3. Виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на страховому ринку України

Будь-який ринок не є досконалим. Він здатен породжувати ряд негативних ефектів, які називаються провалами. Державне регулювання покликане усувати ці ефекти та створювати умови, що будуть найбільш сприятливими для ефективного задоволення потреб усіх суб'єктів ринку та суспільства в цілому. Питання відповідальності за порушення конкурентного законодавства стає все актуальнішим у зв'язку з курсом України на євроінтеграцію, динамічним розвитком ринків, законодавства та їх адаптацію до міжнародних стандартів.

Функція захисту та ефективного розвитку добросовісної конкуренції, а також контроль за дотриманням конкурентного законодавства в Україні покладені на Антимонопольний комітет України (АМКУ). Фундаментальними нормативними актами, що закріплюють і регулюють питання відповідальності за порушення антимонопольного законодавства, є Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р. та Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 07.06.1996 р.

Основними видами порушення конкурентного законодавства є зловживання монопольним (домінуючим) становищем, антиконкурентні узгоджені дії, здійснення концентрації без отримання відповідного дозволу АМКУ, недобросовісна конкуренція, антиконкурентні дії органів державної влади, неподання інформації до АМКУ.

Методи виявлення порушень можна поділити на методи реагування та методи попередження. Методи реагування передбачають ініціацію конкурентним відомством (АМКУ) дослідження конкурентних стратегій компаній щодо наявності у їхніх діях ознак порушення як реакцію на заяви, скарги чи повідомлення про неправомірність поведінки на ринку. Джерелами подібної інформації можуть бути контрагенти (споживачі, конкуренти,

постачальники), інформатори (інсайдери, агенти, треті сторони), органи державної влади, учасники змови [5, с.223].

Попереджувальні методи виявлення порушень полягають в ініціації Антимонопольним комітетом України досліджень певних ринкових явищ на предмет загрози розвитку економічної конкуренції з власної ініціативи. До таких методів відносять:

- оголошення ліценсі-періоду в рамках програми конструктивної амністії;
- дослідження координаційної здатності ринку та досвіду існування на ньому порушень конкурентного законодавства в попередні періоди;
- спостереження за посадовими особами, що полягає у моніторингу кар'єри окремих менеджерів, раніше задіяних у справах про порушення конкурентного законодавства, адже особи, які вже використовували механізми обмеження конкуренції, ймовірно, скористаються ними знову;
- взаємодія з іншими конкурентними відомствами чи іншими державними установами в середині країни дозволяє виявити ознаки протиправних дій, з огляду на практику господарювання досліджуваних економічних суб'єктів на території інших країн, регіонів чи в інших сферах господарювання, оцінити законослухняність відповідних осіб ;
- медіа-моніторинг, що передбачає контент-аналіз преси, рекламних та інших оголошень, інтернет-форумів, виступів на конференціях, симпозіумах, семінарах та будь-яких інших публічних заяв учасників ймовірного порушення, а також споживачів, які потерпають від анти конкурентної практики;
- адвокатування конкуренції[5, с.232].

Антимонопольний комітет за результатами дослідження може надавати рекомендації, обов'язкові для розгляду, проводити перевірки суб'єктів, вести розслідування та розглядати справи про порушення конкурентного законодавства.

Законом «Про захист економічної конкуренції» передбачено відповідальність за порушення конкурентного законодавства, зокрема у вигляді накладення штрафів, примусового поділу, застосування відповідно до законодавства адміністративної відповідальності посадових осіб. Крім того, Закон передбачає можливість звернення до суду із заявою про відшкодування шкоди у подвійному розмірі, зокрема за зловживання монопольним становищем.

Штрафи за порушення конкурентного законодавства можуть бути структурними та фіксованими. Структурні штрафи являють собою відсоток від доходу за останній фінансовий рік. Стаття 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачає застосування структурних штрафів у встановленому обсязі в 1, 5 та 10 доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Фіксовані штрафи – це штрафи, величина яких зазначена безпосередньо у нормативно-правовому акті. Вони можуть бути зазначені у національній валюті, валюті інших країн або в умовних одиницях, як, наприклад, неоподаткований мінімум доходів громадян, мінімальна заробітна плата, соціальна пільга тощо. Такі штрафи в Україні використовують як заміник структурних у разі, якщо доходу немає або відповідач на вимогу не надав таку інформацію[5, с.125].

У випадках коли учасниками справи є страховики, для розрахунку вартості активів страховика використовується сума нетто активів, а для розрахунку обсягів реалізації товарів – сума доходів від страхової діяльності, визначених відповідно до законодавства України про страхову діяльність. На рисунку 2.12 представлено інформацію про вид порушення та розмір передбаченого за нього штрафу.

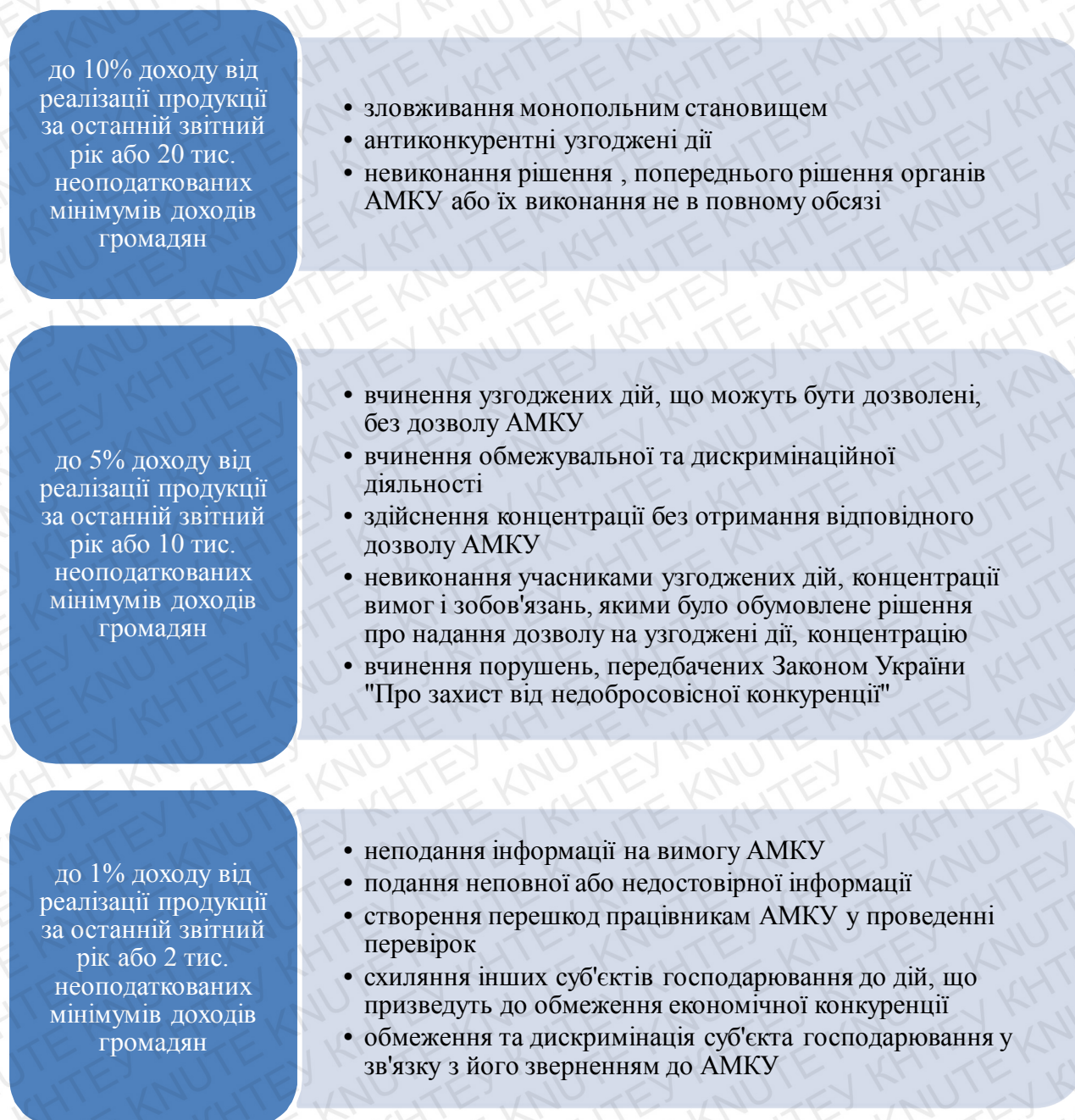

Рис. 2.12. Розміри штрафів, що можуть накладатися за порушення конкурентного законодавства

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Метою антимонопольного регулювання страхової діяльності є дотримання вимог законодавства України про страхування, захист економічної конкуренції на ринку страхових послуг, ефективний розвиток страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків і захист інтересів страхувальників. Важливим є стабільне забезпечення постійного надійного і привабливого ринку страхових

послуг шляхом створення державою зрозумілих та ефективних механізмів та правил його функціонування. Держава створює умови, за яких фізичні та юридичні особи зацікавлені у страхових послугах, а страхові компанії – у надійності цих послуг[21]. Наслідком порівняно низької розвиненості страхового ринку України є незначний обсяг фінансових ресурсів, що їх акумулюють страхові компанії. У конкуренції щодо залучення фінансових ресурсів страховий ринок поки що значно поступається банківській системі. Тому задля ринкової вигоди страховики вдаються до незаконних методів отримання прибутку.

АМК України, його територіальні відділення регулярно розглядають випадки антиконкурентних дій окремих страхових компаній. Їх зміст нерідко полягає в укладенні угоди між окремою страховою компанією та суб'єктом господарювання, послуги якого підлягають обов'язковому страхуванню. Для споживача в такому випадку настає безальтернативна ситуація щодо можливості звернення до інших страхових компаній. Отже, споживач не має права вибору і змушений отримувати послугу зі страхування від визначеної угодою страхової компанії, попри те, що страхові платежі до неї можуть значно перевищувати ті, що існують у конкурентів. Прикладом припинення подібного порушення є рекомендації АМКУ, надані у 2016 р. Центральному та Дніпровському ринкам щодо внесення змін у договори оренди торгових площ.

За результатами дослідження ринку послуг з надання в оренду (або користування) торгових площ на продовольчих і непродовольчих ринках м.Херсона, в діях підприємств «Центральний ринок» та «Дніпровський ринок» виявлено ознаки порушення. У договорах, укладених з орендарями торгових площ, нав'язувалися умови застрахувати об'єкт нерухомості на користь Орендодавця в страховій компанії «Укркоопгарант». Дії кваліфікували як зловживання монопольним становищем на ринку, що може призвести до обмеження конкуренції на ринку страхових послуг та до

ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку (пункт 2 статті 50, частина перша статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції»).

На виконання рекомендацій Центральний та Дніпровський ринок повідомили, про вжиті заходи для усунення порушення, шляхом внесення відповідних змін до Договору, згідно якого орендатори мають право вільно обирати страхову компанію при страхуванні орендованого ними приміщення[56].

Для «успіху» стратегії нав'язування необхідно створити таку ситуацію на ринку, коли у споживача не буде іншого вибору, окрім як приймати умови. У випадку СК «Укркоопгарант» така ситуація була створена завдяки ексклюзивним умовам договорів на ринку послуг надання в оренду торгових приміщень. Такого ж ефекту можна досягти, якщо зайняти унікальну нішу на ринку, як страхова компанія «Перша», наприклад.

30 серпня 2018 р. Антимонопольний комітет України оштрафував ПрАТ «Страхова компанія «Перша» на суму 3,66 млн. грн. за зловживання монополією на ринку добровільного страхування цивільної відповідальності міжнародних автоперевізників – користувачів книжок Міжнародних дорожніх перевезень (МДП) [2].

Відповідно до Митної конвенції про міжнародні перевезення із застосуванням книжки МДП, таку книжку повинен мати кожен міжнародний перевізник. В Україні їх уповноважена видавати лише Асоціація міжнародних автомобільних перевізників України (АсМАПУ), котра представляє українських перевізників у Міжнародному союзі автомобільного транспорту і системі МДП. Цивільна відповідальність страхується одночасно з оформленням книжки.

У 2007 р. конкурс АсМАПУ на страховика цивільної відповідальності власників книжок МДП виграла «СК «Перша». Тому з 2009 р. вона займає монополію 100% цього ринку, самостійно встановлюючи ціну, умови та

спосіб надання послуг. Однак у 2015 р. між єдиним національним страховиком «СК «Перша» і перевізниками з'явився додатковий посередник – ТОВ «Сервіс АсМАП Україна», заснований АсМАПУ. Відтоді й до кінця 2016 р. укласти договір страхування цивільної відповідальності користувача книжки МДП можна було тільки з фірмою «Сервіс АсМАП України», причому лише в Києві, а не в регіональних відділах АсМАПУ. З огляду на це АМКУ почав розслідування щодо порушення «СК «Перша» законодавства про захист економічної конкуренції [38].

Майже відразу після початку антимонопольного розслідування «СК «Перша» 1 січня 2017 р. сама припинила порушення, знову почавши укладати прямі договори страхування з перевізниками без участі «Сервіс АсМАП України». При цьому тариф знизився на 10%, що представник страхової компанії пояснив удосконаленням «єдиного вікна», а не виключенням зайвого посередника із ланцюга надання послуг[2].

В ході розслідування також виявилось, що учасники справи пов'язані між собою відносинами контролю. Страховик «СК «Перша» на 25% належить АсМАПУ, на третину – директору АсМАПУ. При цьому єдиним власником посередника ТОВ «Сервіс АсМАП України» є АсМАПУ. АМКУ визнав «СК «Перша» винною в зловживанні монопольним становищем протягом 2015-2016 років шляхом відмови в укладенні прямих договорів страхування з перевізниками, стягненні зайвих коштів, створення зайвої ланки і лише одного пункту надання страхових послуг[2].

За даними Антимонопольного комітету в 2017 р. загальний обсяг чистих премій «СК «Перша» становив 288,45 млн. грн., а розмір агентської винагороди «Сервіс АсМАП України» – 6,88 млн грн. Штраф накладено у розмірі 3,66 млн грн., що становить до 10% доходу від реалізації послуг за звітний рік перед роком накладення штрафу[38].

Об'єктом конкурентного регулювання є об'єднання страховиків. Проблеми регулювання об'єднань страхових компаній набувають особливої

гостроти в умовах формування вітчизняного конкурентного середовища страхового підприємництва. Коли йдеться про діяльність об'єднань на страховому ринку, то яскравим таким суб'єктом є Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ).

Моторне (транспортне) страхове бюро України є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам. Запровадження МТСБУ було необхідним для отримання членства України в Міжнародній системі автострахування «Зелена карта», оскільки його аналоги існують в кожній країні, що входить до цієї Міжнародної системи. МТСБУ є непідприємницькою (неприбутковою організацією), діяльність якої не призводить до економічної концентрації та антиконкурентних узгоджених дій.

Членство страховиків у МТСБУ є обов'язковою умовою здійснення діяльності щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Це одна із причин, чому Моторне (транспортне) страхове бюро України регулярно фігурує у справах Антимонопольного комітету.

У 2017 р. до АМКУ надійшла заява ТДВ СК «Укрфінполіс» про створення МТСБУ перешкод у доступі на ринок послуг з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. ТДВ СК «Укрфінполіс» звернулося з відповідною заявою до МТСБУ про прийняття в асоційовані члени МТСБУ, надавши при цьому відповідні документи. Вирішення питання прийняття та виключення страховиків до МТСБУ належить до компетенції загальних зборів його членів [9].

На засіданні загальних зборів було запропоновано перенести розгляд цього питання у зв'язку з доцільністю звернення до Нацкомфінпослуг з проханням здійснити перевірку достовірності інформації в документах,

поданих ТДВ СК «Укрфінполіс» для одержання ліцензії. Сумніви органів управління МТСБУ щодо фінансової звітності ТДВ СК «Укрфінполіс» не були підтвержені аудитором, призначеним МТСБУ [39].

Дії МТСБУ, які полягають у неприйнятті загальними зборами членів Бюро рішення про прийом Заявника в асоційовані члени Бюро, яким у встановленому порядку подано відповідний пакет документів, містять ознаки порушення, передбаченого частиною першою статті 21 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді обмежувальної діяльності об'єднання шляхом відмови суб'єктові господарювання у прийнятті до такого об'єднання, яка ставить його у невігідне становище у конкуренції, якщо така відмова є необґрунтованою і не виправданою [39].

З метою припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють, Антимонопольний комітет України надав Моторному (транспортному) страховому бюро України обов'язкові для розгляду рекомендації, які у підсумку було виконано [9].

Ще одним прикладом дискримінації з боку об'єднань страховиків є Ядерний страховий пул, рішення по справі якого було винесено 1 червня 2017 р. 11 лютого 2011 р. Антимонопольний комітет України відкрив справу проти об'єднання «Ядерний страховий пул» за ознаками вчинення ним порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Так, рішенням АМКУ від 16 листопада 2006 р. Пулу був наданий дозвіл на узгоджені дії у вигляді прийняття об'єднанням рішення про затвердження положення «Про членство в об'єднанні «Ядерний страховий пул» строком на три роки. Строк дії вказаного дозволу закінчився 16 листопада 2009 р. Проте це Положення про членство діяло до того часу поки Комітет не відкрив справу [1].

Заява Пулу про надання дозволу на узгоджені дії у вигляді продовження дії положення «Про членство в об'єднанні «Ядерний страховий пул» надійшла

до Антимонопольного комітету України лише 26 березня 2010 р. Рішенням Комітету від 09 лютого 2011 р. було надано дозвіл Пулу на узгоджені дії у вигляді продовження дії Положення строком на п'ять років. Проте, узгоджені дії тривали без дозволу Комітету із 17 листопада 2009 р. до 08 лютого 2011 р. [1].

Виконання деяких пунктів Положення про членство, на думку Комітету, створює додаткові бар'єри вступу та виходу з ринку ядерного страхування та може призвести до обмеження конкуренції. Тому, як зазначає антимонопольне відомство, здійснення членами Ядерного пулу узгоджених дій, передбачених статтею 10 Закону, потребувало отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України.

Таким чином описані вище дії зі сторони Пулу були кваліфіковані АМКУ як вчинення членами Ядерного пулу порушення, передбаченого пунктом 5 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді здійснення учасниками (суб'єктами господарювання) узгоджених дій, заборонених згідно з частиною п'ятою статті 10 цього Закону [1].

За вчинення порушення, передбаченого пунктом 5 статті 50 Закону, відповідно до статті 52 Закону на Пул накладається штраф у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф [37].

Оскільки Пул є неприбутковою організацією відповідно до Податкового кодексу України та статуту Пулу, джерелами фінансування діяльності Пулу є вступні, членські, цільові (разові) та добровільні внески членів Пулу, тому дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2016 р. Пулу відсутній. Згідно з частиною п'ятою статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» якщо доходу (виручки) немає, штраф, передбачений абзацом третім частини другої цієї статті, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

1 червня 2017 р. Антимонопольний комітет України врахувавши, що відповідач звернувся до початку розгляду справи про порушення за отриманням дозволу на узгоджені дії, оштрафував об'єднання «Ядерний страховий пул» на 160 000 грн. [37].

Отже, український страховий ринок не є досконалим, його учасники вдаються до незаконних методів боротьби задля отримання вигод та переваг. Учасниками протиправних дій стають також об'єднання страховиків та суб'єкти суміжних до певного виду страхування ринків. Антимонопольний комітет регулярно надає рекомендації страховикам відповідно до виявлених порушень, втім в умовах відсутності спеціальної методики дослідження фінансових ринків, механізм винесення рішення у справах значно ускладнюється.

Висновки до розділу 2.

За результатами проведеного у розділі дослідження досягнуто таких висновків:

1. Розвиток конкурентного середовища на страховому ринку України можна умовно поділити на три етапи від отримання незалежності до сьогоднішнього дня. Кожен з періодів відзначився створенням нових нормативно-правових актів та регуляторів, що видозмінювало конкурентні процеси на ринку.
2. На сучасному етапі ринок характеризується скороченням кількості компаній та вираженими структурними відмінностями від європейського ринку, такими як переважання ризикових видів страхування (інших, ніж страхування життя) та незначною часткою ринку від ВВП.
3. Вплив глобалізації на страховий ринок України вже можна прослідкувати через характерні зміни ринку. По-перше, зростання страхових премій при одночасному зменшенні кількості компаній свідчить про процеси

концентрації та поглинань. По-друге, аналіз найбільших учасників ринків life- та non-life-страхування показав, що більшість із них належать до міжнародних фінансових груп.

4. Було проведено ряд розрахунків, які показали наступне. Рівень конкуренції на ринку ризикового страхування можна охарактеризувати як високий. Водночас ринок страхування життя знаходиться в стані помірної концентрації та має структурні передумови для встановлення колективного домінування на ринку.

5. Для легкого отримання ринкової переваги учасники страхового ринку іноді вдаються до нечесних методів конкурентної боротьби, залучаючи до змов, в тому числі, суб'єктів суміжних ринків та страхових організацій. Функцію нагляду та боротьби із подібними інцидентами покладено на Антимонопольний комітет України.

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ ФОРМУВАННЮ ЕФЕКТИВНОГО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1.Європейський досвід політики сприяння розвитку ефективного конкурентного середовища на страховому ринку та перспективи його використання в Україні

Страховий ринок ЄС є одним із найпотужніших та конкурентніших у світі. Частка страхових премій ЄС становить 31,1% від світових. Страхування є одним з головних видів господарської діяльності в Європі, який становить приблизно 5-10% ВВП в більшості розвинених країн ЄС. Глобалізація, що вже два десятиліття триває на європейському страховому ринку, дає можливість страховикам максимально ефективно розвивати власні моделі бізнесу. Формування єдиного страхового ринку розпочиналося поступово із забезпечення свободи діяльності страховиків у всіх країнах ЄС та гармонізації страхового законодавства.

Ще в Договорі про заснування Європейського Співтовариства (Treaty Establishing the European Community), передбачено чотири основні свободи, зокрема свободу створення (стаття 43) і свободу надання послуг (стаття 49). Ці два положення закріплювали право компаній, в т. ч. страховиків, безперешкодно виходити на ринки інших країн в межах Співтовариства. Втім, чутливість страхового ринку до правового регулювання та відмінність його нормативних основ в країнах-учасниках завадили успішній реалізації цих свобод [64, с.12].

Лише три з шести держав-членів, а саме Франція, Італія та Люксембург, передбачали нагляд за всіма галузями страхової галузі. Німеччина не контролювала страхування транспортних засобів та страхування збитків на біржі. У Бельгії контролювалися лише страхування життя, страхування від нещасного випадку на виробництві та обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспорту. А в Нідерландах лише державне

страхування підлягало державному контролю. Нові держави-члени, що вступили до ЄС у 1973 р., Данія, Великобританія та Ірландія контролювали майже всі галузі[64, с.13]. Розбіжності функціонування страхових ринків та суперечливість систем нагляду перешкоджали об'єднанню європейського страхового ринку та стали передумовою для виникнення спеціалізованих страхових директив.

Гармонізація страхового законодавства почалася зі сфери перестраховування. Відмінності в регулюванні держав-членів у цій сфері страхування не були настільки вражаючими. По-перше, перестраховування ніколи не належало до видів діяльності, що жорстко регулювалися, оскільки обидві сторони договору перестраховування були професійними партнерами, а отже, не потребували спеціального захисту. По-друге, ринку перестраховування завжди був властивий міжнародний характер. Зважаючи на ці обставини, Директива про перестраховування, яка застосовувалася до професійних перестраховальників, а також страховиків, які здійснювали як пряме страхування, так і перестраховування, була прийнята без додаткових проблем. Це передбачало повну лібералізацію ринку перестраховування в 1964 р., вимагаючи від тих держав-членів, які наклали обмеження на право створення та свободу надання послуг у сфері перестраховування, скасувати їх [64, с.22].

Основу страхового регулювання в Європейському Союзі складають три покоління Директив, які визначають умови і принципи страхової діяльності на внутрішньому ринку ЄС. Європейська Рада – кожен раз окремо для страхування життя та ризикового страхування – прийняла шість директив з метою досягнення необхідної гармонізації у галузі. Інші директиви, частково розширюють конкретні аспекти директив, частково стосуються інших областей страхування, наприклад, страхування цивільної відповідальності автотранспорту та страхування юридичних витрат, а також частково стосуються інших умов, таких як загальні правила бухгалтерського обліку [64].

Директиви про страхову діяльність містять також ряд положень, що забезпечують захист прав застрахованих осіб та страхувальників, зокрема,

шляхом визначення правових норм, які застосовуються до договорів страхування, укладених у Європейському Союзі, або інформації, яку страховик зобов'язаний надавати страхувальнику перед укладанням та протягом періоду чинності договору страхування.

У Директивах першого покоління (European Union's First Generation Insurance Directives), затверджених у 1973 (73/239/ЕЕС – для ризикового страхування) та 1979 (79/26/ЕЕС – для страхування життя) роках містилися рекомендовані для членів ЄС правила, що стосуються:

- класифікації видів страхування – визначення груп страхування з метою уніфікації страхових продуктів; класифікація включала 15 видів страхування, окрім страхування життя, найважливішим з яких є обов'язкове в усіх країнах ЄС автострахування;
- ліцензування – затвердження єдиних правил видачі ліцензій відповідно до прийнятої класифікації;
- фінансових гарантій – умови визначення платоспроможності та рекомендації щодо гарантійного фонду страховика;
- відповідальності національних органів нагляду – передбачають розподіл відповідальності між країнами, в яких випускається страховий продукт, і країнами, які його просувають. Для країн, на території яких знаходиться головна страхова організація, передбачена відповідальність органів нагляду за платоспроможністю головної компанії за усіма видами її діяльності, включаючи філії. Для країн, які здійснюють просування послуг, передбачена відповідальність органів нагляду за регулюванням технічних резервів і активів, що покривають ці резерви, лише по частині портфеля страхових ризиків, які знаходяться в даній країні [22].

Друге покоління Директив (88/357/ЕЕС, 90/619/ЕЕС) стосувалося вільного просування страхових послуг. Були розмежовані «великі» та «масові» ризики. До перших входили крупні комерційні та транспортні ризики, для цих видів

страхування було передбачено повну свободу та відсутність тарифного регулювання задля максимального розширення страхового покриття. Ліцензія страхової компанії у рідній державі давала дозвіл на покриття таких видів ризиків у всіх інших державах-членах. Водночас був запроваджений контроль з боку наглядового органу приймаючої держави. Для «масових» ризиків діяла система спеціального захисту, тарифного регулювання та санкціонування. Для страхувальників, що отримували поліс страхування життя компанії-нерезидента обов'язковою була згода на юридичне регламентування договору країною походження страховика.

Офіційно формування глобального страхового ринку в Європі закріпилося у липні 1994 р. – після введення Третього покоління директив Європейського Союзу зі страхування (European Union's Third Generation Insurance Directives 92/49/EEC, 92/96/EEC). Директиви визначали курс на послаблення державного контролю та створення інтегрованих страхових ринків life- та non-life. В цих же директивах запроваджувалася єдина система ліцензування з 19 видів страхування, згідно якої ліцензія, видана однією з країн-учасниць ЄС, є дійсною для всіх країн Європейського Союзу.

Головною метою дерегуляції було підвищення конкуренції, щоб внаслідок отримати покращення якості страхових продуктів та послуг, а також збільшення диверсифікації страхових та інвестиційних ризиків. Це, в свою чергу, породжує позитивний ефект для споживачів у вигляді розширення вибору страхових продуктів та надійності страхового сервісу.

Згідно Третьої страхової директиви контроль в основному здійснюється наглядовим органом держави походження. Влада приймаючої держави, з іншого боку, має дуже обмежені засоби контролю, які, зокрема, не включають питання, відповідності страхового підприємства умовам, за якими йому було надано ліцензію. У разі порушення вимог щодо дозволів передбачена досить складна система співробітництва. Більше того, директива також передбачала нову вимогу для контролюючих акціонерів та членів управління щодо їх репутації та

професійних навичок. Також слід згадати заборону існуючих монополій, раніше дозволених в деяких державах ЄС[64].

Директиви третього покоління враховують той факт, що деякі їх положення, можливо, доведеться змінювати, у відповідь на нові події на ринку страхових послуг. У Директиві міститься перелік аспектів, в яких директиви можуть бути швидко адаптовані за допомогою незалежних заходів Європейської Комісії, не залучаючи до цього Європейську Раду та парламент. Координатором процесу інтеграції страхового ринку Директивою 91/675/ЕЕС було створено та призначено Європейський комітет страхування, котрий діє з 1 січня 1992 р. і в якому представлені всі національні союзи та асоціації страховиків [64, с.39].

Лібералізація страхового ринку створила сприятливі умови для зростання кількості поглинань та злиттів до кінця 90-их років. Це призвело до зміни структури європейського страхового ринку та появи транснаціональних страхових корпорацій. Підвищення рівня концентрації на ринку з одного боку призвело до виникнення жорсткої транскордонної боротьби за першість.

Насправді, в обох випадках можна було б розраховувати підвищення рівня ефективності ринку: одним із наслідків концентрації ринку є покращення фінансових результатів, тоді як конкуренція дисциплінує ринок. Конкуренція призведе до перерозподілу прибутку від неефективних до ефективних фірм та покращення фінансової стабільності (надійності) ринку, а аспект репутації відіграє дуже важливу роль при укладанні договорів страхування. Водночас висока платоспроможність страхових ТНК також приваблює страхувальників та інвесторів [63].

Попри те, що ефекти від невдач страховиків можуть не мати настільки послідовного значення, як у банківській галузі, вони мають значний потенціал для зриву фінансової системи та негативного впливу на економіку. Це виправдовує політику нагляду та регулювання щодо зменшення ризиків неплатоспроможності та підвищення довіри до фінансової стабільності страхової галузі.

Як для компаній, що займаються страхуванням життя, так і для тих, які займаються видами страхування, іншими ніж страхування життя, визначено різні режими роботи з активами, що представляють технічні резерви та є основою для здійснення страхових виплат, і активами, що покривають інші зобов'язання і використовуються для виплат за вимогами кредиторів. Оскільки між цими категоріями активів існує природна відмінність, до них застосовуються різні правила інвестування. Але у всіх випадках для забезпечення надійності та прибутковості слід дотримуватись принципів диверсифікації, оптимального спреду та ліквідності. Для реалізації цих принципів ЄС запровадив жорсткі вимоги щодо диверсифікації за видами, процентних лімітів або обмежень суми, яка може бути вкладена у певні види активів, балансування активів і пасивів та ліквідності.

Як правило, активи, які представляють технічні резерви, можна вкладати в облігації, акції, нерухоме майно, кредити та банківські депозити. З іншого боку, однією з основних цілей страхових компаній при здійсненні управління активами є узгодження строковості цих активів зі строком погашення прийнятих ними зобов'язань, щоб зменшити ризик змін процентних ставок. В усіх країнах ЄС страхові компанії повинні періодично подавати в наглядовий орган інформацію про нові придбані активи та про склад загального інвестиційного портфелю [24, с.37].

В ЄС діє Solvency II – економічний підхід щодо прийняття вимог платоспроможності і забезпечення системи нагляду, що відображає ризики, з якими зіштовхуються компанії.

Положення Solvency II складається з трьох структурних компонентів:

1. Вимоги до фінансових ресурсів компанії – це вимоги до капіталу, що формує запас платоспроможності, до мінімального капіталу та ін.
2. Вимоги до корпоративних процесів і систем контролю – це вимоги до внутрішньої системи контролю, внутрішньої системи управління ризиками та ін.

3. Вимоги до звітності – це встановлення форми звітності, обов'язкові звіти тощо.

Мета першого елемента – рівнозначна кількісна оцінка ризиків. Другий елемент повинен сприяти встановленню високих стандартів управління ризиками, а третій – забезпечити високий рівень комунікації і прозорості ризиків [46, с.492].

Крім того, з фінансовою кризою, новий обговорення стійкості європейських страховиків зосереджується не лише на захисті страхувальників, а й також на внеску страхового сектора в стабільність фінансової системи.

Особливістю конкурентного середовища на європейському ринку страхування є наявність жорсткої конкуренції при водночас помірній його концентрації. Варто зауважити, що зростання кількості злиттів і поглинань призвели до появи на ринку крупних гравців, які змогли вступити у боротьбу із вже існуючими компаніями. Це призвело до зменшення значущості домінуючих учасників ринку.

На сучасному етапі значну роль у розширенні діяльності страховиків в ЄС відіграють цифрові технології, які зміщують процес страхування з офісів в онлайн. Соціальні, мобільні, аналітичні та хмарні (SMAC) технології стали цінними активами в 2017 р., страховики, які зосереджують увагу на високих технологіях, таких як штучний інтелект, блокчейн та Інтернет речей (ІоТ), випереджують конкурентів. Інформаційні технології дають змогу вийти за рамки експериментів та перейти до практичного застосування. Наприклад, ІТ можуть забезпечити величезну базу інформації, доступної в реальному часі, яку страховики зможуть використовувати для оцінки актуарних ризиків та розробки продуктів [69, с.5].

Одна з найбільших міжнародних консалтингових компаній Ernst & Young Global Limited визначила сім факторів із максимальним впливом на європейський страховий ринок у 2017 р. (табл.3.1).

Таблиця 3.1.

Вплив зовнішніх факторів на європейські ринки страхування в 2017 р.

(1 – низький вплив, 10 – високий вплив)

10	Економіка і політика	Низькі відсоткові ставки залишаються найбільшою проблемою для європейських страховиків, особливо тих, хто має у своєму портфелі гарантовані страхові продукти (guaranteed products). Політичні зміни в Європі та США можуть сповільнити економічне відродження та посилити нестабільність фінансового ринку.
9	Регулювання	Страховикам доведеться мати справу з новими регулюваннями, включаючи Міжнародний стандарт фінансової звітності 17, впровадження Стандарту страхового капіталу Міжнародною асоціацією страхових наглядачів, узгодження національного законодавства з Директивою про розподіл страхування та з директивами ЄС щодо регулювання кібер-технологій.
8	Очікування споживачів	Зростання споживчих очікувань щодо електронного доступу та прозорості, зокрема для страхування автомобілів та домогосподарств (сімей). Зростання добробуту та вплив молодих людей у поєднанні з підйомом InsurTech вимагатимуть, щоб страховики переглянули свої стратегії для виходу на ринок та покращували взаємодію між клієнтами.
8	Кібер-ризик	Зростаюче використання інтерактивних технологій разом із новими правилами захисту даних приверне увагу до кібер-ризиків. Застарілі системи страховиків та їх дистриб'юторів, побудовані на старілому програмному забезпеченні, можуть бути особливо вразливими для кібер-ризиків. Більше страховиків в кінцевому підсумку почнуть задовольняти попит, що постійно зростає на страхування кібер-ризиків.

Продовження таблиці 3.1

7	Технології	Прогрес у технологіях дозволить страховикам знайти більшу внутрішню ефективність та розвивати нові продукти, бізнес-моделі та канали збуту. Страховики звернуть свою увагу на високі технології, такі як
---	------------	--

		використання штучного інтелекту, "інтернету речей" та блокчейну (ланцюжок блоків транзакцій), що дозволить їм прискорити цифрові перетворення своєї діяльності.
7	Конкуренція, злиття та придбання	Стратегічні наслідки зміни регулювання та посилення конкуренції від нових учасників ринку, ймовірно, призведе до більшої консолідації та реструктуризації ринку. Страховики продовжуватимуть досліджувати застосування InsurTech у ланцюжку вартості та зосередять свою увагу на стратегічних партнерствах, придбаннях та інвестиціях у венчурний капітал.
7	Професійні здібності і таланти	Регуляторні та технологічні зрушення залишать страховиків з широкими потребами в кардах, від спеціалістів, які працюють з базами даних до цифрових маркетологів. Страховикам потрібно буде розробити стратегію робочої сили, в якій враховуватиметься фактор майбутніх змін в роботі. Ці стратегії повинні розглядати можливе збільшення бар'єрів на вільному транскордонному обігу кадрів.

Джерело: [69]

Отже, європейська модель розвитку єдиного ефективного страхового ринку справедливо вважається еталоном комплексного підходу. Рівень конкуренції на страховому ринку ЄС та його конкурентоспроможність знаходяться на стабільно високому рівні. Основними принципами функціонування єдиного страхового ринку в Європейському Союзі є:

- свобода створення філіалів всередині країн - членів спільноти;
- свобода розповсюдження страхової продукції в рамках спільноти без обов'язкового відкриття філіалів;
- чесна конкуренція на добросовісних та рівних умовах.

Важливою проблемою в ЄС довгий час був і частково залишається уніфікований моніторинг та регулювання: різні країни визначають конкурентоспроможність на основі різних законодавчих норм, що призводить

до різних оціночних результатів. Кожна країна має свою систему страхового нагляду, які, незважаючи на загальні риси, володіють безсумнівною національною специфікою. Це означає, що регуляторна база ЄС поки ще недосконала. Для того щоб вирішити зазначені проблеми, необхідно досліджувати конкуренцію на ринку, з урахуванням багатьох сторін діяльності страховиків. Таким чином, можна констатувати, що поки ще немає загальноприйнятого системного підходу до визначення конкурентоспроможності та рівня конкуренції на ринку ЄС.

Єдиний страховий ринок, що сприяє економічній ефективності та ринковій інтеграції, вимагає інтегрованої структури, щоб дозволити страховикам діяти в межах всього ЄС, а також створювати та надавати послуги вільно. Правова база повинна також захищати клієнтів, особливо приватних осіб, де якісне надання сервісу може бути життєво важливим. Це досягається пруденційною системою, заснованою на трьох поколіннях директив, гармонізації основних правил. Втім, ця структура потребує оновлення, перегляду, завершення і, можливо, спрощення, щоб відповідати сучасним ринковим тенденціям та продуктам, оскільки світовий страховий ринок продовжує бурхливо розвиватися та трансформуватися в умовах інформаційної ери.

Вивчення європейського досвіду є надзвичайно важливим, адже євроінтеграційна стратегія України передбачає створення ефективного фінансового простору. Реалізація реформи фінансового сектора в Україні буде здійснюватися відповідно до імплементації 12 розділу Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом в сфері фінансових послуг «Економічне і галузеве співробітництво» через підтримку процесу адаптації регулювання фінансових послуг до потреб відкритої ринкової економіки, забезпечення ефективного й належного захисту інвесторів та інших споживачів фінансових послуг, а також через реалізацію Комплексної програми розвитку фінансового сектора України до 2020 р. Орієнтиром для

вдосконалення державного нагляду за страховими організаціями є Solvency II. У таблиці 3.2. міститься SWOT-аналіз передумов страхового ринку України до умов ЄС.

Таблиця 3.2.

SWOT-аналіз передумов інтеграції страхового ринку України до умов ЄС

Сильні сторони	Потенційні можливості
<ul style="list-style-type: none"> - поліпшення управління ризиками в страхових компаніях; - нагляд, пов'язаний з ідентифікацією ризиків; - гармонізація механізмів розрахунку і методів дії при визначенні рівня платоспроможності страховика; - інтеграція страхових і перестраховальних ринків ЄС; - поліпшення міжнародної конкурентності страхових та перестрахових компаній країн ЄС; - поліпшення якості законодавчої бази; - підвищення рівня захисту застрахованих на основі запровадження пруденційного нагляду. 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення іноземних інвестицій у страховий ринок; - зменшення тарифів на надання страхових послуг; - запровадження європейських стандартів з класифікації ризиків у страхуванні; - можливість захисту інтересів споживачів страхових послуг згідно з процедурою розгляду досудових спорів; - сприяння захисту економічної конкуренції на страховому ринку України; - запровадження корпоративного управління діяльністю страхових компаній; - можливість уникнення витіснення українських страхових компаній з ринку ЄС; - зміцнення ринкових засад діяльності учасників страхового ринку; - удосконалення системи правового забезпечення ринку страхових послуг

Продовження таблиці 3.2

Слабкі сторони	Потенційні загрози
-----------------------	---------------------------

<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень капіталізації страхового ринку; -неконкурентоспроможність внутрішнього страхового ринку; - складність контролю стандартів якості надання страхових послуг; - монополізація страхового ринку України; - відсутність ефективних механізмів захисту інтересі вітчизняних страховиків; - складнощі у порядку ліцензування страхової діяльності; - високий рівень оподаткування та відсутності прозорості податкової політики; - невідповідальність показників діяльності страхових компаній резидентів та нерезидентів. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатній рівень прозорості діяльності страховиків; - занепад та зникнення національних страховиків; - підвищення конкуренції для вітчизняних страховиків на внутрішньому ринку; - недосконала процедура перерахування страхових премій страховикам-нерезидентам.
---	--

Джерело: [46]

Процес інтеграції в страхуванні не обмежується проникненням національного страхового ринку на європейські страхові ринки, він позначає і зворотний процес. Під час виходу на європейські ринки вітчизняні страхові компанії стикнуться зі безліччю загроз. Адаптація вітчизняного законодавства та моделей функціонування є першою умовою для успішного подолання труднощів на шляху до високо конкурентного, ефективного та інтегрованого страхового ринку.

3.2. Напрями вдосконалення конкурентної політики держави на страховому ринку України

Порівняно з країнами Європи страховий ринок України знаходиться на суттєво нижчому рівні розвитку, характеризується недостатньою капіталізацією і фінансовою стійкістю страхових компаній, незбалансованістю розвитку окремих видів страхування, низькою зацікавленістю населення у страхових послугах.

Серед основних факторів, що спричинюють наявність проблем у розвитку вітчизняного страхового ринку, можна виділити такі. По-перше, незадовільною є структура страхових портфелів багатьох українських страхових компаній. Зокрема, низький попит на страхові послуги призводить до нарощення обсягів страхової діяльності переважно за рахунок обов'язкових видів страхування, за якими нормативно встановлені розміри страхових премій та умови здійснення страхових виплат. Це обмежує можливості страхових компаній впливати на розміри ризикових надбавок та регулювати норму прибутку від страхової діяльності. По-друге, серед добровільних видів страхування переважають найбільш ризикові (зокрема, КАСКО-страхування), по яких страховим компаніям легше наростити обсяг страхових премій, але які потребують і більших страхових виплат. По-третє, недостатньо розвиненим залишається ринок страхування життя, тому страхові компанії в Україні не є потужними інституціональними інвесторами. Крім того, фінансовий ринок характеризується обмеженістю надійних та ліквідних фінансових інструментів, що не дає змоги страховим компаніям ефективно реалізовувати інвестиційну діяльність, формуючи інший складник доходів страховика – інвестиційний дохід [27, с.616].

У сукупності названі фактори призводять до низької платоспроможності та недостатньої фінансової стійкості страхових компаній, зумовлюючи один із базових недоліків вітчизняного страхового ринку – низький рівень страхових

виплат та проблеми доброчесності страхових компаній під час виплати страхових відшкодувань. Це, своєю чергою, є додатковим чинником негативного іміджу страхових компаній, недовіри населення до страхових компаній та незацікавленості у страхових продуктах. Низька платоспроможність населення разом із відсутністю страхової культури та недовірою до страхових компаній зумовлюють низький попит на страхові послуги за більшістю видів добровільного страхування. Крім того, труднощі в розвитку деяких видів страхування в Україні зумовлені чинниками макрорівня. Наприклад, перешкодами розвитку медичного страхування є організація всієї системи охорони здоров'я, відсутність взаємозв'язку між страховими компаніями і лікарнями, неможливість відслідковувати грошові потоки по оплаті за медичні послуги, відсутність єдиних баз даних пацієнтів, неможливість багатьох лікарень надавати низку медичних послуг, передбачених полісом медичного страхування, через відсутність необхідного обладнання, що потребує значних вкладень коштів [27,с.616].

Недовіра населення до послуг страхування підкріплюється відсутністю в Україні Фонду гарантування страхових виплат. На відміну від банківського сектора, держава не бере на себе жодних зобов'язань у випадку банкрутства страховика. При цьому його платоспроможність на сучасному етапі теж регулюється недостатньо ефективно. Втім, ситуація зміниться після введення в Україні стандартів директиви Solvency II.

Існує також ряд проблем, пов'язаних із захистом прав страхувальників та споживачів фінансових послуг загалом. В Україні відсутні спеціалізовані нормативні акти, що стосуються цього виду відносин, а діючий Закон України «Про захист прав споживачів» стосується більше сфери товарів.

Схожа проблема виникає і при дослідженні конкуренції на страховому ринку. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, розроблена Антимонопольним комітетом України, першочергово використовується для встановлення порушень на

ринках. Проте даний нормативний акт більшою мірою стосується товарних ринків і зазнає фіаско при вивченні фінансових ринків, так як не охоплює усіх аспектів та особливостей їх функціонування. А отже, де-факто, відсутні «параметри виміру» ринку страхування, що в свою чергу значно ускладнює процес виявлення та доведення порушень.

На основі проведеного нами дослідження можна погодитися з висновками українських дослідників, які перелічують ряд проблем, що стримують розвиток страхового ринку та які необхідно вирішити для конкурентоспроможного функціонування:

- несприятлива політична та економічна ситуація в країні;
- недосконала нормативно-правова база;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- відсутність довіри населення до страхових компаній та низький рівень володіння інформацією про стан і можливості страхового ринку;
- низький рівень забезпеченості страхових вкладень;
- низький рівень капіталізації страховиків;
- низький рівень забезпечення відповідальності за великі застраховані ризики;
- перестраховання частини великих ризиків за кордоном;
- необґрунтований виток грошових коштів з України;
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців у страховій галузі;
- знецінення національної валюти;
- неможливість здійснення довгострокових видів страхування;
- неефективне регулювання страхової діяльності з боку держави;
- відсутність чіткої стратегії розвитку страхового ринку;
- роль і місце страхування не відповідають завданням, які стоять перед Україною в сучасних умовах формування ринкової економіки;

- сучасний стан страхового ринку не повною мірою відповідає тенденціям розвитку світового страхового ринку[23].

Зважаючи на активні процеси концентрації та зменшення кількості суб'єктів на ринку, стають очевидними ризики поглинання вітчизняних страховиків іноземними, що означатиме значне послаблення впливу державної політики на ринок. Тому з огляду на це, варто розробити систему заходів з підтримки національних страховиків, сприяння їх розвитку з метою збільшення конкурентоспроможності не тільки в межах національного, а й глобального ринків. Це може реалізовуватися шляхом надання державних пільг та привілеїв.

Конкурентне регулювання страхового підприємництва – це сукупність заходів відповідних органів державної влади щодо цілеспрямованого впливу на конкурентну поведінку суб'єктів страхового підприємництва шляхом застосування різноманітних методів та інструментів [57, с.116]. Об'єктом конкуренції на ринку страхування є специфічні інтереси страхувальників, що належать до цільового ринку, на якому працюють страхові компанії-конкуренти. Суб'єктами конкуренції є ті учасники ринку, які здатні задовольнити потреби цільових ринків і прагнуть це зробити, реалізуючи свою діяльність на ринку [28].

Суб'єкти стимулювання конкуренції на ринку страхування – це носії економічних інтересів. До них доцільно включити фізичних і юридичних осіб, які провадять або створюють банківські конкурентні відносини, органи державної влади, міждержавні і міжнародні інститути, громадські організації тощо. Об'єктом стимулювання конкуренції є ринок страхування, його суб'єкти, послуги зі страхування, страхові посередники тощо[28].

Механізм стимулювання конкуренції на ринку страхування включає форми регулювання; методи стимулювання; інструменти стимулювання. Форми конкурентної політики на ринку страхування – це

зовнішній вираз конкретних дій, що реалізуються державними органами у сфері нагляду за страховою конкуренцією, до яких належать:

- нормативно-правове регулювання – діяльність органів державної влади щодо встановлення обов'язкових юридичних норм і правил поведінки суб'єктів конкурентних відносин;
- організаційне регулювання – встановлення порядку реєстрації та ліцензування страхових організацій;
- податкове регулювання – податковий вплив держави на конкурентну поведінку компаній зі страхування;
- конкурентне регулювання – вплив держави на ринок страхування з метою недопущення у ньому монополізму та недобросовісної конкуренції;
- державний нагляд за конкуренцією на ринку страхування – застосування економічних механізмів гальмування та ліквідації тіньових схем на ринку страхування [28].

Серед економічних методів захисту конкуренції на ринку страхування життя – податкове регулювання, яке може протидіяти наростанню монополізації на страховому ринку або пригніченню розвитку певних видів страхування. Наприклад, без введення єдиного соціального внеску для юридичних осіб щодо договорів накопичувального страхування життя відбувається гальмування розвитку цього виду у корпоративному сегменті. Навпаки ж, введення відповідних законодавчих змін може сприяти розвитку конкуренції у сегменті юридичних осіб, що приведе до активізації залучення коштів в економіку країни, сприятиме зростанню мотивації персоналу підприємств та підвищенню рівня довіри до страхового ринку [28].

Враховуючи специфіку послуг, що реалізуються на ринку страхування життя, варто наголосити на відсутності чітко встановлених правил гри та методів вивчення ринку. Звісно, звіти Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України є дуже цінною інформацією, але вони дають лише опосередковане уявлення про ситуацію на ринку. Тому тут виникає

необхідність розробки методики дослідження фінансових ринків, яка б враховувала особливості їх функціонування та давала змогу коректно оцінити ситуацію. Це спростило б процес виявлення та доведення порушень. Виходячи з цього, ми погоджуємося з позицією О.Привалової, яка пропонує визначати у такій методиці наступні параметри: інтервал дослідження ринку страхування; продуктові межі ринку страхування, у тому числі географічні; інституційну структуру ринку страхування та склад його клієнтів; місткість ринку страхування; рівень монополізації (концентрації) ринку страхування життя; бар'єри входу на ринок страхування життя та виходу з нього; ринковий потенціал галузі страхування життя; рівень ринкової поведінки та розкриття інформації [29].

Все актуальнішою стає і проблема кадрів. Розвиток страхового ринку вимагає забезпечення його достатньою кількістю кваліфікованих працівників. Для цього необхідно створити систему фахової підготовки і сертифікації фахівців із страхування та системи підвищення їх кваліфікації, а також забезпечити державну підтримку проведенню науково-дослідницьких робіт у сфері страхування та підготовці фахівців для страхового ринку. Потребує подальшого розвитку актуарна діяльність та створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв.

Хоча кількісні показники мають тенденцію до зростання, все ж функціональні й інституційні характеристики страхового ринку України в цілому не відповідають реальним потребам економіки та прагненням світових страхових ринків, що обумовлює його уповільнений розвиток у глобальному процесі формування світової фінансової системи. Інтеграційні процеси вимагають від країн, зокрема й від України, покращення умов страхування:

- удосконалення державного регулювання страхової діяльності;
- поліпшення якості обслуговування, використовуючи новітні технології;

- розширення асортименту страхових послуг, що зумовлено появою нових видів ризиків;
- збільшення обсягів статутних фондів страхових компаній, що сприяє фінансовій стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності;
- підвищення витрат на проведення експертизи, оцінки об'єкта страхування згідно з європейськими стандартами.

Це потребує реформування вітчизняної системи нагляду за страховою діяльністю з урахуванням вимог ЄС до національних органів нагляду, а також приведення у відповідність класифікацію видів страхової діяльності в Україні.

Зважаючи на огляд тенденцій функціонування вітчизняного та світового ринків страхових послуг, а також урахування найбільш гострі проблеми, з якими стикається ринок страхових послуг України, можна визначити пріоритети в процесі сприяння його розвитку:

- стабілізація фінансового становища всіх суб'єктів економіки завдяки державній підтримці вітчизняного бізнесу та підвищенню доходів та рівня життя населення;
- розвиток законодавчої бази страхування, яка б урахувала сучасну ситуацію на ринку страхових послуг та інтереси як страховиків, так і їх клієнтів;
- вивід із ринку нестійких і ненадійних страхових компаній, активізація ролі держави у підтримці конкурентного середовища на ринку страхових послуг;
- модернізація галузевої структури та інфраструктури ринку страхових послуг відповідно до світових вимог та провідного досвіду розвинутих країн;
- створення сучасної моделі ефективного управління страховими резервами;
- сприяння подальшому розвитку перестраховання;

- розвиток практичного маркетингу й обов'язкова організація ризик-менеджменту в страховій справі на основі підготовки відповідних фахівців[11].

За умов поширення діяльності транснаціональних корпорацій, міжнародних фінансових груп, страховики стають все потужнішими, але у підсумку ризикують стати лише частиною великої гри. Спостерігається поступовий перехід до глобальної конкуренції. Одночасно із цим, залишається потреба адаптації українського ринку страхування до світових стандартів та підняття його параметрів до конкурентоспроможного рівня.

Враховуючи прагнення України до вступу в ЄС, для розробки комплексу регулювання страхового ринку Україні необхідно звертатися саме до європейського досвіду. Зокрема йдеться про трансформацію вітчизняного законодавства. Це дозволить отримати ряд позитивних ефектів:

- підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг шляхом запобігання неплатоспроможності (банкрутства) страховиків;
- перехід на Міжнародні Стандарти Фінансової Звітності (МСФЗ) (стандартизація МСФЗ не ставить на меті деталізувати всі процедури та механізми фінансового обліку, у багатьох випадках віддаючи перевагу довірі до професійної самостійності бухгалтерів, які при вирішенні багатьох питань мають покладатися на службове сумління та особисті професійні судження);
- удосконалення існуючих форм звітності, які забезпечать надходження даних, необхідних для ефективного здійснення пруденційного нагляду;
- підвищення рівня капіталізації вітчизняних страховиків за рахунок збільшення частки іноземних інвестицій;
- залучення додаткового капіталу для розвитку страхового ринку України;
- підвищення конкурентоспроможності та прозорості на страховому ринку України;

- прискорення подальшої інтеграції страхового ринку інших галузей української економіки до законодавства ЄС [46, 492].

Отже, існує також нагальна потреба в розробці наступних принципово нових підходів до регулювання та нагляду за страховим ринком, а саме: гармонізація законодавства та стандартів відповідно до норм міжнародного права, впровадження системи оцінки та контролю за платоспроможністю SolvencyII, розробки методики оцінки конкуренції фінансових ринків, створення фонду гарантування виплат, скасування єдиного соціального внеску для юридичних осіб, які укладають договори довгострокового страхування життя, запровадження податкових пільг для страхових компаній при інвестуванні коштів страхувальників, впровадження єдиної системи підготовки та сертифікації страхових агентів, застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності, а також розроблення заходів з підвищення фінансової грамотності населення. Причому останнє може стати причиною підвищення попиту на послуги страхування, що в свою чергу зробить український ринок більш привабливим для нових гравців.

Тобто необхідно звернути увагу не тільки на економічні вигоди, а й на суспільні. Страхування є потужним інструментом, який може використовувати держава у сфері соціального забезпечення. Потрібно провести законодавчі реформи та розробити цілий ряд стратегічно важливих заходів держави для розвитку та підтримки конкуренції на ринку страхування в Україні.

Висновки до розділу 3.

За результатами проведеного у розділі дослідження досягнуто таких висновків:

1. Європейська модель єдиного страхового ринку є прикладом збалансованої стратегії розвитку страхової галузі в рамках міжнародного співробітництва. Основу страхового регулювання в Європейському Союзі

складають три покоління Директив, які визначають умови і принципи страхової діяльності на внутрішньому ринку ЄС.

2. На сучасному етапі ринок характеризується великою кількістю потужних гравців, які гостро конкурують один з одним, а також переходом до нових стандартів та механізмів регулювання, обумовлених бурхливим розвитком інформаційних технологій.

3. Попри очікувані позитивні ефекти від інтеграції вітчизняного страхового ринку в європейський, існує ряд серйозних загроз, що полягають у складності досягнення рівня європейської конкурентоспроможності для вітчизняних компаній, а також послабленні державного регулювання страхової галузі у перспективі.

4. Для мінімізації негативних наслідків глобалізації та євроінтеграції, необхідно провести ряд реформ на вітчизняному страховому ринку. Перш за все, вони полягають у гармонізації законодавства відповідно до діючих директив ЄС та вдосконаленні державних важелів регулювання конкуренції в страховій галузі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження конкурентного середовища на страховому ринку України в умовах євроінтеграції дозволяє зробити ряд висновків:

1. Страхування створює значний вплив на економіку шляхом мобілізації внутрішніх заощаджень та перетворення накопиченого капіталу на продуктивні вкладення. Страхування дозволяє зменшити втрати, забезпечити фінансову стабільність і сприяти торгівлі та комерційній діяльності, що призводить до економічного зростання та розвитку. Окрім цього, страхування є потужним інструментом системи соціального захисту, який дозволяє певною мірою знизити суспільну напругу та зменшити соціальний бюджет країни.

2. Конкуренція на ринку страхування переважно є неціновою, орієнтованою на горизонтальну диференціацію продукції. Страховики конкурують також і з іншими представниками ринку фінансових послуг, намагаючись переконати потенційних клієнтів у перевагах страхування. Інструментарій цінової конкуренції також застосовується, втім є обмеженим. Для страховиків велику цінність становить також ділова репутація, як один із факторів, що впливає на вибір споживача.

3. Сучасний світовий розвиток характеризується розгортанням інтеграційних процесів, які модифікують структуру міжнародних економічних відносин. Найбільші частки світових страхових премій зосереджені в Європі, Азії та Північній Америці. Мобільність фінансових інструментів, їх інноваційний характер за умов лібералізації, з одного боку, обумовлює глобалізацію фінансових ринків, що функціонують у все більш уніфікованому конкурентному середовищі. Це надає нові можливості ефективного використання фінансових ресурсів, сприяє загальному економічному прогресу. З іншого боку, посилюється вплив деструктивних чинників, пов'язаних із глобальними спекулятивними операціями, загрозово збільшується розрив між фінансовим і реальним секторами світової

економіки, регіональна фінансова нестабільність здатна спровокувати економічні кризи глобального характеру.

4. Іноземні гравці активно завойовують вітчизняний страховий ринок, що вже позначилося на структурі та основних економічних показниках. На ринку спостерігається зростання рівня концентрації та кількості поглинань, а більшість лідерів українського ринку належать до міжнародних фінансових груп. Потужні компанії з високорозвинених країн світу підштовхують менш розвинених національних страховиків до адаптації місцевих стандартів до міжнародних.

5. Існує також ряд вагомих відмінностей між страховими ринками європейських країн та України. Перш за все, різниться класифікація видів страхування, що ускладнює процес гармонізації та адаптації страхового законодавства. Вітчизняний ринок характеризується переважанням ризикових видів страхування (інших, ніж страхування життя), в той час, коли для ринків ЄС притаманне значне переваження частки довгострокового страхування життя. Частка страхового ринку у відсотковому співвідношенні до ВВП поки що незначна – 1,5%, що свідчить про недостатній рівень його розвитку. В Європі цей показник становить 7,2%.

6. Український ринок страхування за рівнем розвитку поступається не лише Європі, про що свідчать світові рейтинги за основними показниками ефективності ринку. Проблема конкурентоспроможності в умовах глобалізації постає все більш гостро.

7. Було проведено ряд розрахунків, які показали наступне. Рівень конкуренції на ринку ризикового страхування можна охарактеризувати як високий. Водночас ринок страхування життя знаходиться в стані помірної концентрації та має структурні передумови для встановлення колективного домінування на ринку. При цьому рівень страхових премій характеризується висхідною динамікою, що є одним із маркерів впливу інтеграційних процесів.

8. Український страховий ринок не є досконалим, його учасники вдаються до незаконних методів боротьби задля отримання вигод та переваг. Учасниками протиправних дій стають також об'єднання страховиків та суб'єкти суміжних до певного виду страхування ринків. Антимонопольний комітет регулярно надає рекомендації страховикам відповідно до виявлених порушень, втім в умовах відсутності спеціальної методики дослідження фінансових ринків, механізм винесення рішення у справах значно ускладнюється.

9. Процес інтеграції в страхуванні не обмежується проникненням національного страхового ринку на європейські страхові ринки, він позначає і зворотний процес. Під час виходу на європейські ринки вітчизняні страхові компанії стикнуться зі безліччю загроз, пов'язаних, перш за все, із низькою конкурентоспроможністю національних страховиків.

10. Загалом, можна виділити три напрями розвитку конкурентного середовища на страховому ринку на сучасному етапі: нормативно-правовий, економічний, інтеграційний. Гармонійне їх поєднання є ключем до укріплення позицій національного страхового ринку на міжнародній арені та максимізації позитивних ефектів від його діяльності.

11. Існує ряд нагальних потреб у розробці принципово нових підходів до регулювання та нагляду за страховим ринком, а саме: гармонізація законодавства та стандартів відповідно до норм міжнародного права та директив ЄС, впровадження системи оцінки та контролю за платоспроможністю SolvencyII, розробки методики оцінки конкуренції фінансових ринків, створення фонду гарантування виплат, запровадження податкових пільг для страхових компаній при інвестуванні коштів страхувальників, впровадження єдиної системи підготовки та сертифікації страхових агентів, застосування новітніх технологій та впровадження інновацій у страховій діяльності, а також розроблення заходів з підвищення фінансової грамотності населення.

12. Подальший розвиток національної економіки України повинен забезпечуватись стабільним розвитком в тому числі й вітчизняного страхового ринку та підвищенням ролі страховиків, що позитивно впливатиме на зацікавленість іноземних інвесторів до розширення власного бізнесу в Україні.

13. В цілому, страховий ринок України вимагає впровадження європейських стандартів для реалізації його потенціалу. Метою державної політики розвитку страхового ринку повинна стати модифікація страхового ринку відповідно до міжнародних тенденцій взявши за приклад досвід світових економічних хедлайнерів та його трансформацій ефективну складову соціального захисту населення, створення доступного і привабливого ринку страхових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АМКУ оштрафував об'єднання «Ядерний страховий пул» за вчинення узгоджених дій. *ADS Legal Group*. 2017. URL: <https://adslegal.com.ua/amku-oshtrafuvav-obyednannya-yadernij-straxovij-pul-za-vchinennya-uzgodzhenix-dij/>
2. АМКУ оштрафував страховиків экс-міністра транспорту на 4 мільйони за збір зайвих грошей із перевізників. *Наші гроші*. 2018. URL: <http://nashigroshi.org/2018/09/03/amku-oshtrafuvav-strahovykiv-eks-ministra-transportu-na-4-miljony-za-zbir-zajvyh-hroshej-iz-pereviznykiv/>
3. Внукова Н. М., Ачкасова С. А., Скорик І. В. Адаптація вимог Solvency II до умов функціонування страхового ринку України. *Фінанси України*. 2013. №9. С.76-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_9_8
4. Войнова Є. Ринок страхових послуг України і його позиціонування серед провідних страхових ринків світу. *Світ фінансів*. 2018. №1(54). С. 104-116.
5. Герасименко А.Г. Аналіз і контроль концентрації суб'єктів господарювання : підручник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 484 с.
6. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С.569-573.
7. Гринчишин Я.М., Прокопюк А.В. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України. *Молодий вчений*. 2017. №3(43) . С. 622-626.
8. Законодавство України у сфері захисту економічної конкуренції: юридичний збірник/ за ред. Цушко В.П., Бараш М.Я., Федосієнко М.М., Кулішова Т.В., Талах В.М., Арнаут Н.П. Київ: Гранма, 2012. 576 с. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=94691&schema=main>
9. Звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік. URL: https://issuu.com/amcu0/docs/amcu_2017

- 10.Значення ринку страхування для економічного розвитку в Україні: аналіз та рекомендації для економічної політики / Джуччі Р., Хенке Ф. URL: <https://forinsurer.com/public/05/01/02/1737>
- 11.Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. №11. С.413-420.
- 12.Ільченко Г.О. Окремі аспекти захисту права споживачів страхових послуг на отримання страхової виплати. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. №4(81). С.114-121.
- 13.Ільчук В.П. Інноваційні підходи до розвитку ринку кіберстрахування в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. №5. 6 с.
- 14.Інформація Міністерства фінансів України про ВВП. URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2017>
- 15.Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг*.URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
- 16.Іонін М.Є. Оцінка конкурентної ситуації на страховому ринку України.*Фінанси, учёт, банки*. 2016. №1(21). С.245-255
17. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585 URL:http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/uoazk/Konz_15.07.10.pdf
- 18.Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки: монографія/за ред..Лагутіна В.Д.. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. С. 194.
- 19.Кузьменко О.Г. Інтеграція страхового ринку України у світовий ринок страхових послуг. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. №3(18). С.190-194

20. Мазурук Г. І. Конкурентоспроможність страхового сектора: сутність та особливості. *Бізнес Інформ*. 2017. №11. С. 372–379
21. Майорова Т.В. Інвестиційний процес і фінансово-кредитні важелі його активізації в Україні: монографія. Київ: КНЕУ. 2013. 332 с.
22. Машина Н.І. Міжнародне страхування: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 504 с.
23. Матвеев В.В., Гайдаржийська О.М., Отрошко В.П. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2018. №2(54). С.727-731.
24. Монті А. Страхове законодавство в Європейському союзі. *Страхова справа*. 2003. №94 (12). С. 34-43
25. Огляд економіки України. Американська торговельна палата в Україні. 2018. URL: http://www.chamber.ua/Content/Documents/1217100985ACC_CountryProfile2018_UKR.pdf
26. Окара Д.В., Чернишев В.Г., Шинкаренко Л.В. Дослідження розвитку України на підставі індексу глобальної конкурентоспроможності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. №22. С.84-90.
27. Пахненко О.М., Семенов А.Ю., Мілютіна М.О. Страховий ринок України та країн ЄС: порівняльний аналіз. *Економіка і суспільство*. 2017. №12. С.612-617.
28. Привалова О.М. Державна конкурентна політика на ринку страхування життя. *Вісник КНТЕУ*. 2014. №1. С. 56-63
29. Привалова О.М. Особливості конкуренції на ринку страхування життя. *Вісник КНТЕУ*. 2012. №4. С. 54-62
30. Привалова О.М., Трансформація національних ринків страхування життя в умовах євроінтеграції. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. - 2013. - Вип. 1. - С. 269-276. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2013_1_39

31. Попова Ю.М. Вплив європейської інтеграції на розвиток ринку страхових послуг в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2016. №2(57). С. 95-100.
32. Про Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 05.12.2003р. №155. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1208-03>
33. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.08.2003р. №40. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0805-03/page>
34. Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку: розпорядження Антимонопольного комітету України від 05.03.2002р. №49-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-02>
35. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996р. №236/96-ВР. Дата оновлення: 03.03.2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>
36. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001р. №2210-III. Дата оновлення: 07.03.2018. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
37. Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу: рішення Антимонопольного комітету України від 01.06.2017р. №231-р. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=135531&schema=main>
38. Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу: рішення Антимонопольного комітету України від 30.08.2018р. №426-р. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=144021&schema=>

[main&fbclid=IwAR1uWWW7JHtennU_pQyGUMeZlhVD7YK9DkEhPK0zkVwomw1Fse7rGOqjJXo](http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133626&schema=main&fbclid=IwAR1uWWW7JHtennU_pQyGUMeZlhVD7YK9DkEhPK0zkVwomw1Fse7rGOqjJXo)

39. Про припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції: рішення Антимонопольного комітету України від 07.03.2017р. №7-рк.
URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133626&schema=main>
40. Про страхування: Закон України від 07.03.1996р. №85/96-ВР. Дата оновлення: 27.09.2018. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/page>
41. Пукала Р., Внукова Н. Оцінка розвитку страхового ринку України з урахуванням потреб ЄС. *Humanities and Social Sciences*. 2017. №24. С.259-272.
42. Рейтинг найнадійніших страхових компаній (життя). Інтернет-портал «Все про Гроші». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vseprogroshi.com.ua/rejting-nadijnix-straxovix-kompanij-2015-roku.html>
43. Рейтинг українських страхових компаній за обсягом страхових премій за 12 місяців 2017р. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/17/12/1>
44. Рейтинг українських компаній зі страхування життя за обсягом страхових премій за 12 місяців 2017р. URL: <https://forinsurer.com/ratings/life/17/12/1>
45. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції: монографія / наук. ред. та кер. кол. авт. д-р екон. наук, проф. Н. М. Внукова. Харків : ТО Ексклюзив, 2014. 218 с.
46. Русул Л.В., Дарабан Н.Р. Вплив євроінтеграції на розвиток страхового ринку України. *Молодий вчений*. 2017. №6(46). С.489-493.
47. Середюк А.А. Антимонопольне регулювання страхового ринку в умовах глобалізації. Управління та адміністрування: зб.наук.ст.студ.ден./відп.ред. С.І.Бай. Київ: Київ. нац. торг.-екон.ун-т. 2018. Ч.2. 500 с.
48. Солодовникова Л.С. Тенденції розвитку мирового рынка страховых услуг в условиях глобализации. *Международный научно-практический интернет-журнал «ПРО-Экономика»*. 2018. №1. 9 с.

49. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2002. 599 с.
50. Україна у глобальних рейтингах 2017-2018 років. *Незалежна асоціація банків України*. URL: <https://nabu.ua/ua/ukrayina-u-globalnih-reytingah-2017-2018.html>
51. Уманців Ю.М. Активізація діяльності транснаціональних корпорацій за умов глобалізації. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2014. №4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/e_c_n/article/view/2455/2187
52. Уманців Ю. Економічна політика держави в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2017. №1. С. 5–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2017_1_2.
53. Уманців Ю.М. Розвиток економічної конкуренції за умов посилення глобалізаційних процесів. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр.* 2014. Вип. 121 (частина II). С. 91-98.
54. Фурман В.М. Особливості та сутність страхового ринку. *Фінанси України*. 2005. № 4. С. 126-131
55. Шумелда Я. Особливості конкуренції на страховому ринку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2007. №94-95. С.16-18
56. Щоквартальний вісник Херсонського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України: інформація про роботу територіального відділення. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/khe/uk/publish/article/85270;jsessionid=3D3BD18480F43B1C978B607C8ADB26A9.app1>
57. Яворська Т.В. Конкурентне регулювання страхового підприємництва України. *Актуальні проблеми економіки* №8(146), 2013. – С. 115-122
58. AI in the European Insurance Market – Predictions and Trends. Dylan Azulay. 2018. URL: <https://www.techemergence.com/ai-european-insurance-market-predictions-trends/>

59. Annual Report 2017-2018. *Insurance Europe*. 2018.
URL: <https://www.insuranceeurope.eu/annual-report-2017-2018>
60. Cory Sarver. Everything You Need to Know About Insurance. URL: <https://www.igrad.com/start/start-here-insurance>
61. European Insurance in Figures. *InsuranceEurope*. 2017. 56 c.
URL: https://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/WEB_Euro%20Insurance%20in%20Figures%20-%202016%20data.pdf
62. Insurance sector trends: 2017 year end review and forecast for 2018. *DLA Piper*. 2018. 64 c. URL: <https://www.dlapiper.com/en/thailand/insights/publications/2018/02/insurance-forecast-for-2018/>
63. J David Cummins, Maria Rubio-Misas, and Dev Vencappa. Competition, efficiency and soundness in European life insurance markets. 2016. URL: <http://eprints.nottingham.ac.uk/41334/1/competition%20efficiency.pdf>
64. Kristin Nemeth. European Insurance Law: A Single Insurance Market? URL: <https://docplayer.net/14995507-European-insurance-law-a-single-insurance-market.html>
65. Towards a European Insurance Contract Law? The Commission Expert Group, its Antecedents and Consequences.
URL: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=625020126116010011007067113089127110019034089065086086005093106087101097099075118030117004043063053096045102004083125087121098107073033081079072000121108001096095121049036051120084016103087121118009005125096022010122109078119094097025030100073118116088&EXT=pdf>
66. Treaty establishing the European Community. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12002E/TXT>
67. World insurance in 2017: solid, but mature life markets weigh on growth Swiss re Institute. 2018. URL: http://www.swissre.com/library/Global_insurance_review_2015_and_outlook_201617.html

- 68.10-year future of insurance sector in 7 points with a self-care outlook. MagyarNemzetiBank. 2018. 54 с. URL:<https://www.mnb.hu/letoltes/pst-2018-eng-0319.pdf>
- 69.2017 EuropeanInsuranceoutlook. 16 с. URL:[https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-2017-european-insurance-outlook/\\$FILE/EY-2017-european-insurance-outlook.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-2017-european-insurance-outlook/$FILE/EY-2017-european-insurance-outlook.pdf)
- 70.«4P» маркетингу страхових компаній: монографія/Козьменко О.В., Козьменко С.М., Васильєва Т.А. та ін. Суми: Університетська книга, 2014. 432 с.
- 71.9 напрямків розвитку цифрових технологій, які змінять глобальний ринок страхування. *Страхова справа*. 2017. №3(59). С. 36-38.

**Розрахунок коефіцієнту Джині для ринку ризикового страхування
(дані ForInsurer2017 року)**

№	Страхові компанії	S	Si	Sn	Fn	Gn
			0	0	0	
72	ПРОМИСЛОВО-СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	0.02%	0.0002	0.0002	0.0038	0.00000
71	СПЕЙР	0.03%	0.0003	0.0005	0.0077	0.00000
70	РІДНА	0.03%	0.0003	0.0007	0.0115	0.00000
69	СКАРБНИЦЯ	0.03%	0.0003	0.0011	0.0153	0.00000
68	ГАРАНТ-СИСТЕМА	0.03%	0.0003	0.0014	0.0192	0.00000
67	ВЕЛТЛИНЕР	0.04%	0.0004	0.0018	0.0230	0.00000
66	УКРАЇНСЬКА АГРАРНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ	0.05%	0.0005	0.0023	0.0268	0.00000
261	Інші	0.05%	0.0005	0.0028	0.0307	0.00000
65	ІНДИГО	0.06%	0.0006	0.0033	0.0345	0.00001
64	ХАРКІВСЬКА МУНІЦИПАЛЬНА СК	0.06%	0.0006	0.0039	0.0383	0.00001
63	МІЖНАРОДНА СТРАХОВА КОМПАНІЯ	0.07%	0.0007	0.0046	0.0421	0.00001
62	КВОРУМ	0.07%	0.0007	0.0053	0.0460	0.00001
61	Ю.Ес.Ай.	0.07%	0.0007	0.0060	0.0498	0.00001
60	ІНТЕР ЕКСПРЕС	0.08%	0.0008	0.0068	0.0536	0.00002
59	ЗАХІД-РЕЗЕРВ	0.08%	0.0008	0.0076	0.0575	0.00002
58	ЕКСПО СТРАХУВАННЯ	0.09%	0.0009	0.0085	0.0613	0.00002
57	КРОНА	0.09%	0.0009	0.0094	0.0651	0.00003
56	ГАРДІАН	0.10%	0.0010	0.0104	0.0690	0.00003
55	АРМА	0.10%	0.0010	0.0114	0.0728	0.00003
54	ДОБРОБУТ ТА ЗАХИСТ	0.10%	0.0010	0.0124	0.0766	0.00003
53	МЕГА-ГАРАНТ	0.11%	0.0011	0.0135	0.0805	0.00004
52	МЕГА-ПОЛІС	0.11%	0.0011	0.0147	0.0843	0.00004
51	АСКО-ДОНБАС ПІВНІЧНИЙ	0.12%	0.0012	0.0159	0.0881	0.00005
50	УКРАЇНСЬКИЙ СТРАХОВИЙ СТАНДАРТ	0.13%	0.0013	0.0172	0.0920	0.00005
49	МИР	0.13%	0.0013	0.0185	0.0958	0.00006
48	ОРАНТА-СІЧ	0.14%	0.0014	0.0199	0.0996	0.00006
47	ГРАВЕ УКРАЇНА	0.16%	0.0016	0.0215	0.1034	0.00009
46	УКРФІНСТРАХ	0.18%	0.0018	0.0233	0.1073	0.00010
45	ДОВІРА І ГАРАНТІЯ	0.18%	0.0018	0.0251	0.1111	0.00010
44	ГАЛИЦЬКА	0.19%	0.0019	0.0270	0.1149	0.00012
73	Інші	0.21%	0.0021	0.0291	0.1188	0.00014
74	Інші	0.21%	0.0021	0.0312	0.1226	0.00014
75	Інші	0.21%	0.0021	0.0333	0.1264	0.00014
76	Інші	0.21%	0.0021	0.0354	0.1303	0.00014
77	Інші	0.21%	0.0021	0.0375	0.1341	0.00014
78	Інші	0.21%	0.0021	0.0396	0.1379	0.00014

Продовження Додатку А

79	Інші	0.21%	0.0021	0.0417	0.1418	0.00014
80	Інші	0.21%	0.0021	0.0438	0.1456	0.00014
81	Інші	0.21%	0.0021	0.0459	0.1494	0.00014
82	Інші	0.21%	0.0021	0.0480	0.1533	0.00014
83	Інші	0.21%	0.0021	0.0501	0.1571	0.00014
84	Інші	0.21%	0.0021	0.0522	0.1609	0.00014
85	Інші	0.21%	0.0021	0.0543	0.1648	0.00014
86	Інші	0.21%	0.0021	0.0564	0.1686	0.00014
87	Інші	0.21%	0.0021	0.0585	0.1724	0.00014
88	Інші	0.21%	0.0021	0.0606	0.1762	0.00014
89	Інші	0.21%	0.0021	0.0627	0.1801	0.00014
90	Інші	0.21%	0.0021	0.0648	0.1839	0.00014
91	Інші	0.21%	0.0021	0.0669	0.1877	0.00014
92	Інші	0.21%	0.0021	0.0690	0.1916	0.00014
93	Інші	0.21%	0.0021	0.0711	0.1954	0.00014
94	Інші	0.21%	0.0021	0.0732	0.1992	0.00014
95	Інші	0.21%	0.0021	0.0753	0.2031	0.00014
96	Інші	0.21%	0.0021	0.0774	0.2069	0.00014
97	Інші	0.21%	0.0021	0.0795	0.2107	0.00014
98	Інші	0.21%	0.0021	0.0816	0.2146	0.00014
99	Інші	0.21%	0.0021	0.0837	0.2184	0.00014
100	Інші	0.21%	0.0021	0.0858	0.2222	0.00014
101	Інші	0.21%	0.0021	0.0879	0.2261	0.00014
102	Інші	0.21%	0.0021	0.0900	0.2299	0.00014
103	Інші	0.21%	0.0021	0.0921	0.2337	0.00014
104	Інші	0.21%	0.0021	0.0942	0.2375	0.00014
105	Інші	0.21%	0.0021	0.0963	0.2414	0.00014
106	Інші	0.21%	0.0021	0.0984	0.2452	0.00014
107	Інші	0.21%	0.0021	0.1005	0.2490	0.00014
108	Інші	0.21%	0.0021	0.1026	0.2529	0.00014
109	Інші	0.21%	0.0021	0.1047	0.2567	0.00014
110	Інші	0.21%	0.0021	0.1068	0.2605	0.00014
111	Інші	0.21%	0.0021	0.1089	0.2644	0.00014
112	Інші	0.21%	0.0021	0.1110	0.2682	0.00014
113	Інші	0.21%	0.0021	0.1131	0.2720	0.00014
114	Інші	0.21%	0.0021	0.1152	0.2759	0.00014
115	Інші	0.21%	0.0021	0.1173	0.2797	0.00014
116	Інші	0.21%	0.0021	0.1194	0.2835	0.00014
117	Інші	0.21%	0.0021	0.1215	0.2874	0.00014
118	Інші	0.21%	0.0021	0.1236	0.2912	0.00014
119	Інші	0.21%	0.0021	0.1257	0.2950	0.00014
120	Інші	0.21%	0.0021	0.1278	0.2989	0.00014
121	Інші	0.21%	0.0021	0.1299	0.3027	0.00014
122	Інші	0.21%	0.0021	0.1320	0.3065	0.00014
123	Інші	0.21%	0.0021	0.1341	0.3103	0.00014

Продовження Додатку А

124	Інші	0.21%	0.0021	0.1362	0.3142	0.00014
125	Інші	0.21%	0.0021	0.1383	0.3180	0.00014
126	Інші	0.21%	0.0021	0.1404	0.3218	0.00014
127	Інші	0.21%	0.0021	0.1425	0.3257	0.00014
128	Інші	0.21%	0.0021	0.1446	0.3295	0.00014
129	Інші	0.21%	0.0021	0.1467	0.3333	0.00014
130	Інші	0.21%	0.0021	0.1488	0.3372	0.00014
131	Інші	0.21%	0.0021	0.1509	0.3410	0.00014
132	Інші	0.21%	0.0021	0.1530	0.3448	0.00014
133	Інші	0.21%	0.0021	0.1551	0.3487	0.00014
134	Інші	0.21%	0.0021	0.1572	0.3525	0.00014
135	Інші	0.21%	0.0021	0.1593	0.3563	0.00014
136	Інші	0.21%	0.0021	0.1614	0.3602	0.00014
137	Інші	0.21%	0.0021	0.1635	0.3640	0.00014
138	Інші	0.21%	0.0021	0.1656	0.3678	0.00014
139	Інші	0.21%	0.0021	0.1677	0.3716	0.00014
140	Інші	0.21%	0.0021	0.1698	0.3755	0.00014
141	Інші	0.21%	0.0021	0.1719	0.3793	0.00014
142	Інші	0.21%	0.0021	0.1740	0.3831	0.00014
143	Інші	0.21%	0.0021	0.1761	0.3870	0.00014
144	Інші	0.21%	0.0021	0.1782	0.3908	0.00014
145	Інші	0.21%	0.0021	0.1803	0.3946	0.00014
146	Інші	0.21%	0.0021	0.1824	0.3985	0.00014
147	Інші	0.21%	0.0021	0.1845	0.4023	0.00014
148	Інші	0.21%	0.0021	0.1866	0.4061	0.00014
149	Інші	0.21%	0.0021	0.1887	0.4100	0.00014
150	Інші	0.21%	0.0021	0.1908	0.4138	0.00014
151	Інші	0.21%	0.0021	0.1929	0.4176	0.00014
152	Інші	0.21%	0.0021	0.1950	0.4215	0.00014
153	Інші	0.21%	0.0021	0.1971	0.4253	0.00014
154	Інші	0.21%	0.0021	0.1992	0.4291	0.00014
155	Інші	0.21%	0.0021	0.2013	0.4330	0.00014
156	Інші	0.21%	0.0021	0.2034	0.4368	0.00014
157	Інші	0.21%	0.0021	0.2055	0.4406	0.00014
158	Інші	0.21%	0.0021	0.2076	0.4444	0.00014
159	Інші	0.21%	0.0021	0.2097	0.4483	0.00014
160	Інші	0.21%	0.0021	0.2118	0.4521	0.00014
161	Інші	0.21%	0.0021	0.2139	0.4559	0.00014
162	Інші	0.21%	0.0021	0.2160	0.4598	0.00014
163	Інші	0.21%	0.0021	0.2181	0.4636	0.00014
164	Інші	0.21%	0.0021	0.2202	0.4674	0.00014
165	Інші	0.21%	0.0021	0.2223	0.4713	0.00014
166	Інші	0.21%	0.0021	0.2244	0.4751	0.00014
167	Інші	0.21%	0.0021	0.2265	0.4789	0.00014
168	Інші	0.21%	0.0021	0.2286	0.4828	0.00014

Продовження Додатку А

169	Інші	0.21%	0.0021	0.2307	0.4866	0.00014
170	Інші	0.21%	0.0021	0.2328	0.4904	0.00014
171	Інші	0.21%	0.0021	0.2349	0.4943	0.00014
172	Інші	0.21%	0.0021	0.2370	0.4981	0.00014
173	Інші	0.21%	0.0021	0.2391	0.5019	0.00014
174	Інші	0.21%	0.0021	0.2412	0.5057	0.00014
175	Інші	0.21%	0.0021	0.2433	0.5096	0.00014
176	Інші	0.21%	0.0021	0.2454	0.5134	0.00014
177	Інші	0.21%	0.0021	0.2475	0.5172	0.00014
178	Інші	0.21%	0.0021	0.2496	0.5211	0.00014
179	Інші	0.21%	0.0021	0.2517	0.5249	0.00014
180	Інші	0.21%	0.0021	0.2538	0.5287	0.00014
181	Інші	0.21%	0.0021	0.2559	0.5326	0.00014
182	Інші	0.21%	0.0021	0.2580	0.5364	0.00014
183	Інші	0.21%	0.0021	0.2601	0.5402	0.00014
184	Інші	0.21%	0.0021	0.2622	0.5441	0.00014
185	Інші	0.21%	0.0021	0.2643	0.5479	0.00014
186	Інші	0.21%	0.0021	0.2664	0.5517	0.00014
187	Інші	0.21%	0.0021	0.2685	0.5556	0.00014
188	Інші	0.21%	0.0021	0.2706	0.5594	0.00014
189	Інші	0.21%	0.0021	0.2727	0.5632	0.00014
190	Інші	0.21%	0.0021	0.2748	0.5670	0.00014
191	Інші	0.21%	0.0021	0.2769	0.5709	0.00014
192	Інші	0.21%	0.0021	0.2790	0.5747	0.00014
193	Інші	0.21%	0.0021	0.2811	0.5785	0.00014
194	Інші	0.21%	0.0021	0.2832	0.5824	0.00014
195	Інші	0.21%	0.0021	0.2853	0.5862	0.00014
196	Інші	0.21%	0.0021	0.2874	0.5900	0.00014
197	Інші	0.21%	0.0021	0.2895	0.5939	0.00014
198	Інші	0.21%	0.0021	0.2916	0.5977	0.00014
199	Інші	0.21%	0.0021	0.2937	0.6015	0.00014
200	Інші	0.21%	0.0021	0.2958	0.6054	0.00014
201	Інші	0.21%	0.0021	0.2979	0.6092	0.00014
202	Інші	0.21%	0.0021	0.3000	0.6130	0.00014
203	Інші	0.21%	0.0021	0.3021	0.6169	0.00014
204	Інші	0.21%	0.0021	0.3042	0.6207	0.00014
205	Інші	0.21%	0.0021	0.3063	0.6245	0.00014
206	Інші	0.21%	0.0021	0.3084	0.6284	0.00014
207	Інші	0.21%	0.0021	0.3105	0.6322	0.00014
208	Інші	0.21%	0.0021	0.3126	0.6360	0.00014
209	Інші	0.21%	0.0021	0.3147	0.6398	0.00014
210	Інші	0.21%	0.0021	0.3168	0.6437	0.00014
211	Інші	0.21%	0.0021	0.3189	0.6475	0.00014
212	Інші	0.21%	0.0021	0.3210	0.6513	0.00014
213	Інші	0.21%	0.0021	0.3231	0.6552	0.00014

Продовження Додатку А

214	Інші	0.21%	0.0021	0.3252	0.6590	0.00014
215	Інші	0.21%	0.0021	0.3273	0.6628	0.00014
216	Інші	0.21%	0.0021	0.3294	0.6667	0.00014
217	Інші	0.21%	0.0021	0.3315	0.6705	0.00014
218	Інші	0.21%	0.0021	0.3336	0.6743	0.00014
219	Інші	0.21%	0.0021	0.3357	0.6782	0.00014
220	Інші	0.21%	0.0021	0.3378	0.6820	0.00014
221	Інші	0.21%	0.0021	0.3399	0.6858	0.00014
222	Інші	0.21%	0.0021	0.3420	0.6897	0.00014
223	Інші	0.21%	0.0021	0.3441	0.6935	0.00014
224	Інші	0.21%	0.0021	0.3462	0.6973	0.00014
225	Інші	0.21%	0.0021	0.3483	0.7011	0.00014
226	Інші	0.21%	0.0021	0.3504	0.7050	0.00014
227	Інші	0.21%	0.0021	0.3525	0.7088	0.00014
228	Інші	0.21%	0.0021	0.3546	0.7126	0.00014
229	Інші	0.21%	0.0021	0.3567	0.7165	0.00014
230	Інші	0.21%	0.0021	0.3588	0.7203	0.00014
231	Інші	0.21%	0.0021	0.3609	0.7241	0.00014
232	Інші	0.21%	0.0021	0.3630	0.7280	0.00014
233	Інші	0.21%	0.0021	0.3651	0.7318	0.00014
234	Інші	0.21%	0.0021	0.3672	0.7356	0.00014
235	Інші	0.21%	0.0021	0.3693	0.7395	0.00014
236	Інші	0.21%	0.0021	0.3714	0.7433	0.00014
237	Інші	0.21%	0.0021	0.3735	0.7471	0.00014
238	Інші	0.21%	0.0021	0.3756	0.7510	0.00014
239	Інші	0.21%	0.0021	0.3777	0.7548	0.00014
240	Інші	0.21%	0.0021	0.3798	0.7586	0.00014
241	Інші	0.21%	0.0021	0.3819	0.7625	0.00014
242	Інші	0.21%	0.0021	0.3840	0.7663	0.00014
243	Інші	0.21%	0.0021	0.3861	0.7701	0.00014
244	Інші	0.21%	0.0021	0.3882	0.7739	0.00014
245	Інші	0.21%	0.0021	0.3903	0.7778	0.00014
246	Інші	0.21%	0.0021	0.3924	0.7816	0.00014
247	Інші	0.21%	0.0021	0.3945	0.7854	0.00014
248	Інші	0.21%	0.0021	0.3966	0.7893	0.00014
249	Інші	0.21%	0.0021	0.3987	0.7931	0.00014
250	Інші	0.21%	0.0021	0.4008	0.7969	0.00014
251	Інші	0.21%	0.0021	0.4029	0.8008	0.00014
252	Інші	0.21%	0.0021	0.4050	0.8046	0.00014
253	Інші	0.21%	0.0021	0.4071	0.8084	0.00014
254	Інші	0.21%	0.0021	0.4092	0.8123	0.00014
255	Інші	0.21%	0.0021	0.4113	0.8161	0.00014
256	Інші	0.21%	0.0021	0.4134	0.8199	0.00014
257	Інші	0.21%	0.0021	0.4155	0.8238	0.00014
258	Інші	0.21%	0.0021	0.4176	0.8276	0.00014
259	Інші	0.21%	0.0021	0.4197	0.8314	0.00014

Продовження Додатку А

260	Інші	0.21%	0.0021	0.4218	0.8352	0.00014
43	САЛАМАНДРА-УКРАЇНА	0.21%	0.0021	0.4239	0.8391	0.00014
42	ЕТАЛОН	0.22%	0.0022	0.4262	0.8429	0.00026
41	ВиДи - СТРАХУВАННЯ	0.23%	0.0023	0.4284	0.8467	0.00028
40	МОТОР-ГАРАНТ	0.25%	0.0025	0.4310	0.8506	0.00050
39	ТЕКОМ	0.26%	0.0026	0.4336	0.8544	0.00055
38	ОМЕГА	0.28%	0.0028	0.4363	0.8582	0.00070
37	ДІМ СТРАХУВАННЯ	0.28%	0.0028	0.4391	0.8621	0.00072
36	ЮНІВЕС	0.30%	0.0030	0.4421	0.8659	0.00092
35	АЛЬФА-ГАРАНТ	0.31%	0.0031	0.4452	0.8697	0.00101
34	ALLIANZ УКРАЇНА	0.36%	0.0036	0.4488	0.8736	0.00141
33	БРОКБІЗНЕС	0.40%	0.0040	0.4528	0.8774	0.00178
32	ДОМІНАНТА СО	0.40%	0.0040	0.4569	0.8812	0.00181
31	ЄВРОПЕЙСЬКЕ ТУРИСТИЧНЕ СТРАХУВАННЯ	0.41%	0.0041	0.4609	0.8851	0.00182
30	КИЇВ РЕ	0.41%	0.0041	0.4650	0.8889	0.00187
29	БУСИН	0.41%	0.0041	0.4692	0.8927	0.00189
28	МЕГАПОЛІС СО	0.42%	0.0042	0.4734	0.8966	0.00196
27	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	0.46%	0.0046	0.4779	0.9004	0.00227
26	КИЇВСЬКИЙ СТРАХОВИЙ ДІМ	0.47%	0.0047	0.4827	0.9042	0.00243
25	ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ	0.51%	0.0051	0.4877	0.9080	0.00272
24	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	0.52%	0.0052	0.4929	0.9119	0.00284
23	НАФТОГАЗСТРАХ	0.62%	0.0062	0.4991	0.9157	0.00379
22	ГЛОБУС	0.64%	0.0064	0.5056	0.9195	0.00399
21	UTICO	0.66%	0.0066	0.5122	0.9234	0.00412
20	КРАЇНА	0.76%	0.0076	0.5197	0.9272	0.00502
19	UPSK	0.98%	0.0098	0.5295	0.9310	0.00709
18	ПЕРША	1.06%	0.0106	0.5402	0.9349	0.00786
17	КНЯЖА	1.23%	0.0123	0.5524	0.9387	0.00942
16	VUSO	1.23%	0.0123	0.5648	0.9425	0.00946
15	АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	1.42%	0.0142	0.5790	0.9464	0.01125
14	ОРАНТА	1.51%	0.0151	0.5941	0.9502	0.01204
13	АЛЬЯНС	1.52%	0.0152	0.6093	0.9540	0.01218
12	АСКА	1.59%	0.0159	0.6252	0.9579	0.01285
11	УНІВЕРСАЛЬНА	1.60%	0.0160	0.6412	0.9617	0.01293
10	КРЕДО	1.88%	0.0188	0.6600	0.9655	0.01562
9	ПРОВІДНА	2.01%	0.0201	0.6801	0.9693	0.01685
8	УКРАЇНСЬКА СТРАХОВА ГРУПА	2.02%	0.0202	0.7002	0.9732	0.01695
7	ТАС СГ	2.53%	0.0253	0.7255	0.9770	0.02191
6	ІНГО УКРАЇНА	2.63%	0.0263	0.7518	0.9808	0.02289
5	PZU УКРАЇНА	3.18%	0.0318	0.7836	0.9847	0.02829
4	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	3.91%	0.0391	0.8226	0.9885	0.03549
3	АХА СТРАХУВАННЯ	4.14%	0.0414	0.8641	0.9923	0.03780
2	УНІКА	4.20%	0.0420	0.9061	0.9962	0.03840
1	КРЕМІНЬ	9.39%	0.0939	1.0000	1.0000	0.09004
					G=	0.49096

**Розрахунок індексу Лінда для ринку страхування життя
(дані ForInsurer2017 року)**

Страховик	Частка на ринку, коеф
МЕТ ЛАЙФ	0.2569
УНІКА ЖИТТЯ	0.1548
ТАС	0.1517
РZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	0.1029
АСКА-ЖИТТЯ	0.1018
ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	0.0957
КНЯЖА ЛАЙФ ВІЄННА ІНШУРАНС ГРУП	0.0225
АХА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	0.0204
КД-ЖИТТЯ	0.0109
ІНГО УКРАЇНА ЖИТТЯ	0.0088

Для визначення передумов для колективного домінування розрахуємо індекс Лінда за формулами.

$$L = \frac{1}{k} \cdot \sum_{i=1}^k Q_i$$

k – кількість значущих суб'єктів господарювання (від 2 до n);

i – кількість провідних суб'єктів господарювання серед « k » значущих;

Q_i – співвідношення між середніми частками ринку « i » суб'єктів господарювання та « $k - i$ » суб'єктів господарювання.

Співвідношення визначається за формулою:

$$Q_i = \frac{Y_i}{Y_k} : \frac{Y_{k-i}}{Y_k}$$

Y_i - загальна частка ринку, що припадає на « i » суб'єкта господарювання, визначається у відсотках;

Y_k - частка ринку, що припадає на « k » значущих суб'єктів господарювання, визначена у відсотках.

Продовження Додатку Б

Кількість значущих	Qi	L
к2	1.660	0.830
к3	1.676	0.505
	1.356	
к4	1.882	0.444
	1.617	
	1.825	
к5	2.010	0.361
	1.732	
	1.835	
	1.637	
к6	2.117	0.304
	1.821	
	1.876	
	1.687	
	1.606	
к7	2.449	0.434
	2.169	
	2.327	
	2.273	
	2.601	
	6.411	
к8	2.809	0.483
	2.495	
	2.736	
	2.772	
	3.326	
	6.711	
	6.191	

**Розрахунок коефіцієнту Джині для ринку страхування життя
(дані ForInsurer2017 року)**

№	Страхові компанії	S	Si	Sn	Fn	Gn
		0	0	0	0	
11	Інші	0.32%	0.0032	0.0032	0.0303	0.00000
12	Інші	0.32%	0.0032	0.0064	0.0606	0.00000
13	Інші	0.32%	0.0032	0.0096	0.0909	0.00000
14	Інші	0.32%	0.0032	0.0128	0.1212	0.00000
15	Інші	0.32%	0.0032	0.0160	0.1515	0.00000
16	Інші	0.32%	0.0032	0.0192	0.1818	0.00000
17	Інші	0.32%	0.0032	0.0224	0.2121	0.00000
18	Інші	0.32%	0.0032	0.0257	0.2424	0.00000
19	Інші	0.32%	0.0032	0.0289	0.2727	0.00000
20	Інші	0.32%	0.0032	0.0321	0.3030	0.00000
21	Інші	0.32%	0.0032	0.0353	0.3333	0.00000
22	Інші	0.32%	0.0032	0.0385	0.3636	0.00000
23	Інші	0.32%	0.0032	0.0417	0.3939	0.00000
24	Інші	0.32%	0.0032	0.0449	0.4242	0.00000
25	Інші	0.32%	0.0032	0.0481	0.4545	0.00000
26	Інші	0.32%	0.0032	0.0513	0.4848	0.00000
27	Інші	0.32%	0.0032	0.0545	0.5152	0.00000
28	Інші	0.32%	0.0032	0.0577	0.5455	0.00000
29	Інші	0.32%	0.0032	0.0609	0.5758	0.00000
30	Інші	0.32%	0.0032	0.0641	0.6061	0.00000
31	Інші	0.32%	0.0032	0.0673	0.6364	0.00000
32	Інші	0.32%	0.0032	0.0706	0.6667	0.00000
33	Інші	0.32%	0.0032	0.0738	0.6970	0.00000
10	ІНГО УКРАЇНА ЖИТТЯ	0.88%	0.0088	0.0825	0.7273	0.00387
9	КД-ЖИТТЯ	1.09%	0.0109	0.0934	0.7576	0.00541
8	АХА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	2.04%	0.0204	0.1138	0.7879	0.01266
7	КНЯЖА ЛАЙФ ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП	2.25%	0.0225	0.1363	0.8182	0.01424
6	ГРАВЕ УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	9.57%	0.0957	0.2320	0.8485	0.07414
5	АСКА-ЖИТТЯ	10.18%	0.1018	0.3337	0.8788	0.07931
4	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	10.29%	0.1029	0.4366	0.9091	0.08032
3	ТАС	15.17%	0.1517	0.5884	0.9394	0.12471
2	УНІКА ЖИТТЯ	15.48%	0.1548	0.7431	0.9697	0.12755
1	МЕТ ЛАЙФ	25.69%	0.2569	1.0000	1.0000	0.22657
					G=	0.74879